

Міністерство освіти і науки України
Чорноморський державний університет імені Петра Могили
Кафедра української філології, теорії та історії літератури

Г. С. КОСАРЕВА

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА СТУДЕНТА-ФІЛОЛОГА

Методичні рекомендації

**для галузі знань 0203 Гуманітарні науки
напряму підготовки – 6.020303 «Філологія (українська)»;**

**для галузі знань 0203 Гуманітарні науки
спеціальності 8.02030301 «Українська мова і література»**

Випуск 234

Миколаїв – 2015

УДК 80:378.2(076)
ББК 80-923
К 71

Рекомендовано до друку вченою радою Чорноморського державного університету імені Петра Могили (протокол № 4 від 11 грудня 2014).

Рецензенти:

Білоус П. В., доктор філологічних наук, професор кафедри українського літературознавства та компаративістики Житомирського державного університету імені Івана Франка;

Лебединцева Н. М., кандидат філологічних наук, доцент кафедри української філології, теорії та історії літератури Чорноморського державного університету імені Петра Могили.

К 71

Косарева Г. С.

Кваліфікаційна робота студента-філолога : [методичні рекомендації] / Г. С. Косарева. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ імені Петра Могили, 2015. – 68 с. – (Методична серія ; Вип. 234).

Методичні рекомендації призначено для студентів освітньо-кваліфікаційних рівнів «бакалавр» та «магістр», які виконують випускні кваліфікаційні роботи. Основна мета випускних робіт – навчити студентів самостійно і критично аналізувати теоретичну літературу, вибирати з великої кількості матеріалу те, що безпосередньо відноситься до теми роботи, практично використовувати набуті знання для пояснювання мовних та літературних явищ.

Матеріали узгоджено з чинними нормативними документами ВАК України і призначено для користування студентами і викладачами Інституту філології ЧДУ імені Петра Могили.

УДК 80:378.2(076)
ББК 80-923

© Косарева Г. С., 2015
© ЧДУ ім. Петра Могили, 2015

ЗМІСТ

I.	Загальні положення.....	4
II.	Рекомендації щодо пошуку та вивчення літератури з теми дослідження	9
III.	Зміст, структура і обсяг кваліфікаційної роботи.....	11
	Титульна сторінка	11
	Зміст	11
	Вступ	12
	Актуальність теми дослідження	13
	Мета і завдання дослідження	14
	Об'єкт і предмет дослідження.....	15
	Методи і прийоми філологічного дослідження	16
	Методи літературознавчого дослідження	17
	Методи лінгвістичного дослідження.....	23
	Основна частина кваліфікаційної роботи	29
	Висновки	31
	Резюме.....	32
	Оформлення списку використання джерел.....	33
	Додатки	34
	Типові помилки при написанні дипломної (магістерської) роботи	35
IV.	Оформлення кваліфікаційної роботи та її обсяг.....	36
V.	Підготовка студента до захисту.....	39
VI.	Захист кваліфікаційної роботи	40
VII.	Критерії оцінювання дипломних робіт	43
VIII.	Відгук наукового керівника	45
IX.	Додатки	46
X.	Використана література.....	66

I. Загальні положення

1. Випускна кваліфікаційна робота – це дипломна робота, яка виконується студентами випускних курсів для отримання відповідного освітньо-кваліфікаційного рівня («бакалавр», «магістр»). Дипломна (магістерська) робота має на меті систематизувати, закріпити та розширити теоретичні знання студентів з передбачених навчальними планами дисциплін професійного циклу, навчити застосовувати ці знання на практиці для дослідження конкретних проблем, ознайомити з методами проведення наукового дослідження, а також навчити науково обґрунтовувати результати власних досліджень.

Зміст роботи та форма її захисту демонструє рівень підготовленості випускника до професійної діяльності та підсумовує навчання студента в університеті, свідчить про рівень засвоєння основного матеріалу вивчених профільних дисциплін, спецкурсів та семінарів, демонструє здатність до опанування методології наукового дослідження. Спеціалізацією передбачаються такі основні напрями досліджень, у межах яких виконуються кваліфікаційні роботи: українська мова і загальне мовознавство, українська література і теорія літератури.

2. Виконання кваліфікаційної роботи передбачає:

- вільне оперування історико-літературним фактажем, лінгвістичними теоріями, обізнаність у різних методологічних підходах до викладання мови та літератури;
- використання теоретичних моделей дослідження тексту, аналізу певної лінгвістичної проблеми;
- здатність до самостійного аналізування художніх творів, до узагальнення досягнутих результатів;
- концептуальність роботи;
- наукову новизну;
- глибоке осмислення поставлених проблем;
- грамотне мовно-стилістичне оформлення;
- дотримання основних вимог державних стандартів.

3. Дипломна робота бакалавра – це дослідження проблемного питання з елементами наукового пошуку. Випускна робота на бакалавраті виконується під керівництвом профільної кафедри та являє собою дослідження певної філологічної проблеми з відповідним опрацюванням наукової літератури та емпіричним аналізом. У кінці роботи подається резюме обсягом до 2 сторінок (іноземною мовою). Ця кваліфікаційна

робота узагальнює самостійну індивідуальну науково-дослідницьку роботу студента. Її захист проходить на засіданні ДЕК у визначений заздалегідь термін. Після успішного захисту дипломної роботи ДЕК присвоює студенту кваліфікацію бакалавра.

5. Дипломна робота магістра – це самостійне дослідження, виконане студентом на завершальному етапі навчання. Вона є кваліфікаційним документом, на підставі якого Державна екзаменаційна комісія визначає найвищий рівень теоретичної та практичної підготовки випускника, його готовність до самостійної роботи за фахом і ухвалює рішення про присвоєння кваліфікації магістра. Метою підготовки магістерської роботи є поглиблення студентом теоретичних і практичних знань з обраного напрямку спеціалізації, їх застосування при розв'язанні складних актуальних теоретико-практичних завдань, виявлення ступеня підготовки випускника до самостійної фахової діяльності.

Робота повинна включати значний елемент новизни та свідчити про вміння випускника орієнтуватися в актуальній науковій проблематиці. Коректно застосовувати відповідні методи її дослідження та самостійно робити теоретичні висновки. Робота повинна вміщувати теоретичну та експериментальну (практичну) частину.

Обов'язковою формою впровадження наукових результатів є **апробація магістерської роботи**, в якій наводяться дані щодо участі автора в конференціях, зокрема виголошення доповіді за темою дослідження під час щорічної науково-методичної конференції «Могилянські читання».

6. Кваліфікаційна робота виконується державною мовою.

7. Вимоги до самостійності: кваліфікаційна робота є самостійним науковим дослідженням. Студент повинен взяти з літератури основний матеріал, який стосується проблеми, що вивчається, дати оцінку вивченим роботам, висловити свою точку зору, застосувати теоретичні положення до практичного аналізу висунутої лінгвістичної проблеми або певного літературного явища на матеріалі тексту художнього твору. Цитати, подані без лапок або без посилання на автора висловлювання вважаються плагіатом і суттєво впливають на загальну оцінку роботи. Відтак, цінність роботи полягає в критичному підході до лінгвістичних, літературознавчих або методологічних теорій та їхньому аналізі, в систематизації наявних розвідок певної проблеми, а не в копіюванні та компіляції.

Загальна кількість цитованих матеріалів повинна займати не більше $\frac{1}{3}$ обсягу сторінки, кількість рядків у наведеній цитаті не повинна перевищувати два-три.

8. Тематика дипломних робіт повинна відповідати змісту, завданням навчальної дисципліни, за якою виконується кваліфікаційна робота, передбачати дослідницький характер, актуальність та наукову новизну роботи, малодослідженість проблеми. У коло тем можуть входити актуальні проблеми розвитку вітчизняного / зарубіжного літературознавства, історії української та зарубіжної літератури, літературної критики, дослідження творчості (чи певних її етапів) письменника, враховуються також ювілеї важливих історичних подій і письменників. Тематика має відображати літературознавчі / мовознавчі дисципліни та розділи їх програм.

У темі дипломного дослідження насамперед повинно бути відображено певну проблему. Неправильне формулювання теми веде до довільного тлумачення проблеми і нерідко до стихійного збирання критичної літератури.

Студент може запропонувати власну тему дипломної (магістерської) роботи з урахуванням своїх науково-практичних інтересів, особливо якщо дипломна (магістерська) робота є продовженням виконаної курсової роботи чи іншого наукового дослідження. У цьому випадку необхідно обґрунтувати доцільність розробки обраної теми та узгодити її з науковим керівником. У разі схвалення її необхідно затвердити на відповідній кафедрі.

Після остаточного узгодження з науковим керівником і редагування обрані теми дипломних (магістерських) робіт розглядаються і обговорюються на засіданнях фахових кафедр інституту. Кожна кафедра ухвалює рішення щодо затвердження тематики дипломних (магістерських) робіт та призначення наукових керівників.

Теми кваліфікаційних (випускних) робіт не можуть збігатися у студентів одного курсу і не повинні повторюватися з року в рік.

Під час вибору теми студент має обговорити її з **науковим керівником, до обов'язків якого входить:**

- консультування студентів із питань вибору теми роботи, розробки її плану, добору необхідної літератури, підготовки окремих розділів;
- консультування студентів щодо збирання, аналізу та безпосереднього опрацювання й викладу матеріалу;
- формулювання основних завдань дипломної роботи із зазначенням термінів виконання кожного розділу;

- контроль за дотриманням студентом регламенту підготовки дипломної (магістерської) роботи;
- контроль наукової відповідності роботи;
- надання допомоги випускнику в підготовці до захисту дипломної роботи;
- підготовка відгуку про дипломну роботу з ґрунтовною характеристикою її наукової відповідності.

Обов'язки консультанта дипломної (магістерської) роботи:

- участь у погодженні теми та розробленні плану дослідження;
- надання допомоги з теоретичних та методичних питань дипломної (магістерської) роботи;
- сприяння у підборі та вивченні інформаційних джерел з обраної теми;
- індивідуальне консультування з питань дослідження;
- попереднє рецензування дипломної (магістерської) роботи.

Науковий керівник та консультант повинні всебічно сприяти студенту в успішному виконанні його дипломної роботи, а також стимулювати його творчість і самостійність при проведенні дослідження.

9. Керівництво кваліфікаційними (випускними) роботами здійснюється найбільш кваліфікованими викладачами, в першу чергу тими, хто має науковий ступінь або / і вчене звання. Науковий керівник надає науково-методичну допомогу студенту в його самостійній роботі над дипломною (магістерською) роботою та здійснює індивідуальне консультування студента з питань дослідження.

10. Обов'язки студента з виконання кваліфікаційних (випускних) робіт:

- вчасно визначитися з темою дослідження (до 10 вересня поточного навчального року) та узгодити з науковим керівником план дипломної (магістерської) роботи;
- подати у визначений термін заяву на ім'я директора Інституту філології ЧДУ ім. Петра Могили з проханням дозволити виконувати дипломну (магістерську) роботу з обраного напрямку;
- чітко дотримуватися графіку роботи над дипломним дослідженням і вчасно завершувати відповідні розділи дипломної (магістерської) роботи;

- консультуватися з науковим керівником з питань дослідження (не менше 1 разу на два тижні);
- звітувати науковому керівнику про стан підготовки дослідження;
- завершити роботу ув повному обсязі не пізніше початку травня поточного навчального року (для освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр»); не пізніше початку лютого (для освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр»).
- обов'язково пройти попередній захист роботи на профільній кафедрі;
- подати остаточний варіант дипломної (магістерської) роботи (у двох примірниках) із відгуком наукового керівника та зовнішньою рецензією на профільну кафедру не пізніше, ніж за два тижні до початку державних іспитів;
- відповідальність за правильність ухвалених рішень, обґрунтувань, висновків та якість оформлення несе студент-автор роботи. Якщо студент подає на попередній захист не самостійно виконану роботу, рішенням кафедри робота до захисту не допускається.

II. Рекомендації щодо пошуку та вивчення літератури з теми дослідження

Робота над науковим дослідженням розпочинається з опрацювання бібліотечних каталогів, картотек, бібліографічних покажчиків тощо. На цьому етапі студенти ознайомлюються з наявною з обраної проблеми науковою й довідковою літературою, рекомендованою науковим керівником та дібраною самостійно, конспектуючи потенційно важливі думки, цитати, дати, прізвища, які можна використати в тексті. Суттєвою є необхідність фіксації всіх бібліографічних даних опрацьованого джерела (автор, місто і рік видання, видавництво, кількість сторінок), що надалі полегшить укладання списку використаних джерел. Серед усіх бібліографічних джерел мають переважати праці ХХІ століття. До наукових джерел не слід відносити підручники, словники та довідники і енциклопедії, вони вважаються додатковими джерелами.

Найважливіші книги та статті треба обов'язково прочитати в оригіналі. Вивчивши літературне джерело, зробити його повний бібліографічний опис.

Етап збору і відбору інформації є надзвичайно важливим для проведення наукового дослідження. Від того, як ретельно і ґрунтовно підбрано і опрацьовано інформацію з теми дослідження, буде залежати і результативність наукової розвідки.

При підборі необхідної інформації слід дотримуватися певних правил:

- 1) Інформація повинна бути актуальною і реально відображати стан об'єкта дослідження в кожен момент часу.
- 2) Інформація повинна бути достовірною, тобто представлені в науковому документі дані і результати є істинними і правдивими.
- 3) Інформація має точно відтворювати об'єктивний стан і розвиток об'єкта.
- 4) Інформація повинна подаватись у такій системі показників, при якій виключається ймовірність протиріч у висновках і неузгодженість первинних і отриманих даних.
- 5) Інформація повинна бути релевантною, тобто безпосередньо стосуватися теми дослідження.

Порядок опрацювання літературних джерел:

- вивчення літературних джерел з фондів бібліотеки, фахових кафедр університету;
- вивчення фондів інших бібліотек за тематичними каталогами;
- користування послугами бібліотек з мережі інтернет;
- інші джерела за порадою керівника.

Огляд літературних джерел здійснюється не для запозичення матеріалу, а для осмислення знайденої інформації і вироблення власної концепції, що може стати самостійною публікацією автора. Головною ідеєю аналізу інформації повинно бути обґрунтування актуальності і перспективності своєї наукової роботи.

Опрацювання та систематизація літературних джерел відбувається згідно з такими загальними правилами. Спочатку потрібно ознайомитися з працями, де проблема відображається в цілому (монографіями, підручниками, теоретичними статтями), а потім звернутися до вузких досліджень (статей про конкретні літературознавчі / лінгвістичні дослідження). Позаяк вивчення складних джерел (монографій) слід починати лише після опрацювання простіших (підручників), проте аналіз книг передусе огляду статей. Отже, спершу вивчають останні дослідження з обраної проблеми, а потім – більш хронологічно віддалені.

Вивчаючи літературні джерела, треба стежити за оформленням *виписок*, щоб надалі ними було легко користуватися. Працюючи над якимось частковим питанням або розділом, треба постійно бачити його зв'язок із загальною проблемою, а розробляючи широкую проблему – вміти розділяти її на частини, кожна з яких продумувати в деталях.

III. Зміст, структура і обсяг кваліфікаційної роботи

1. Зміст кваліфікаційної роботи – це ґрунтовне розкриття зазначеної проблеми, яка повинна бути висвітлена на основі наукового вивчення історико-літературного фактажу, лінгвістичних теорій та теоретичного узагальнення з відображенням власної позиції автора кваліфікаційного дослідження щодо поставлених питань.

2. **Структура кваліфікаційної роботи** складається з таких послідовно розташованих елементів:

1. ТИТУЛЬНА СТОРІНКА (див. Додаток 4)

2. ЗМІСТ (див. Додаток 6)

3. ВСТУП

4. ОСНОВНА ЧАСТИНА (складається з двох-трьох розділів з висновками до них)

5. ВИСНОВКИ

6. СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ (таблиці, схеми, покажчики) – (за потреби)

РЕЗЮМЕ (іноземною мовою) (1-2 сторінки)

ТИТУЛЬНА СТОРІНКА

Дипломна (магістерська) робота починається з титульної сторінки. Зразок оформлення титульної сторінки наведено в *Додатку 4*. Титульна сторінка є першою сторінкою дипломної (магістерської) роботи, яку включають до загальної нумерації сторінок, але не нумерують. Далі номер сторінки проставляють у правому верхньому куті аркуша. За титульною сторінкою наводяться послідовно зміст, вступ, розділи з висновками до них, загальні висновки, список використаних джерел, додатки. Всі вони починаються з нової сторінки, а кожен із підрозділів – після закінчення попереднього.

ЗМІСТ

У **ЗМІСТІ** містяться найменування та номери початкових сторінок усіх розділів, підрозділів та пунктів (якщо вони мають заголовки), зокрема вступу, висновків до розділів, загальних висновків, додатків, списку використаних джерел. Приклад оформлення змісту дипломної (магістерської) роботи подано в *Додатку 6*.

Якщо в дипломній (магістерській) роботі вжито специфічну термінологію, а також використано маловідомі скорочення, нові символи, позначення тощо, то їх перелік подається на окремому аркуші перед вступом як **СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ**. Перелік друкується двома колонками, де ліворуч за абеткою наводять, наприклад, скорочення, праворуч – їх детальне розшифрування. Якщо вони повторюються менше трьох разів, то перелік не складають, а їх розшифрування наводять у тексті при першому згадуванні.

ВСТУП

Вступ – це надзвичайно важлива і відповідальна частина дипломної роботи, оскільки він містить усі кваліфікаційні характеристики проведеного дослідження. Завдання **ВСТУПУ** – розкрити сутність і стан наукової проблеми, обґрунтувати необхідність проведення дослідження, окреслити актуальність роботи, визначити її мету та завдання.

Заголовок структурної частини **ВСТУП** друкують без лапок великими літерами симетрично до тексту. Крапку в кінці заголовка не ставлять.

Вступ має бути ґрунтовним, конкретним, не обтяженим цитатами.

У ВСТУПІ (орієнтовний *обсяг* 3-4 сторінки машинопису):

- обґрунтовується вибір теми дослідження;
- актуальність теми, її теоретичне та практичне значення;
- з'ясовується стан дослідження, історія питання – робиться короткий огляд критичної літератури з обраної теми (теоретичні роботи, які повною мірою чи частково розкривають проблему, виокремлюють потребу у власному дослідженні. Мовні засоби цього складника можуть бути такі: *з указаної (названої, цієї) проблеми існує...; наявна значна кількість...; недостатня кількість публікацій, робіт, досліджень*).
- чітко формулюється загальна мета та конкретні завдання роботи;
- визначається об'єкт і предмет дослідження;
- аргументується вибір того чи іншого дослідження;
- окреслюються його географічні, хронологічні та інші рамки;
- деталізуються методи і способи вирішення поставлених завдань (аналіз архівних матеріалів, наукових видань, спостережень тощо);
- вказується його методологічна основа;
- вказується наукова новизна дослідження;
- обґрунтовується теоретичне та практичне значення роботи;

- апробація результатів дослідження (для магістерської роботи) (оприлюднення основних положень та результатів дипломної роботи магістра в доповідях під час конференцій, практичних занять тощо).
- окреслення **структури роботи** (робота складається зі вступу, двох-трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (вказується кількість найменувань). Загальний обсяг роботи – (вказується загальна кількість сторінок), із них – (кількість сторінок основного тексту).

АКТУАЛЬНІСТЬ ТЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Актуальність (у перекладі з латинської) – це важливість, практична значущість обраної для дослідження проблеми. У висвітлення актуальності необхідно включити сутність проблеми та необхідність її дослідження. Чітке формулювання наукової проблеми, визначення її суті є запорукою успішності та результативності всієї роботи. Розкриваючи актуальність дослідження, досліднику необхідно визначити суперечності, які підлягають розв'язанню саме в його роботі.

Для з'ясування стану розроблення обраної теми здійснюється короткий *огляд літератури*, з якого можна зробити висновок, що ця тема ще не розкрита (розкрита лише частково чи лише в певному аспекті), і тому потребує подальшого вивчення. Огляд літератури за темою засвідчує обізнаність студента про останні досягнення та розвідки в обраній галузі, його вміння систематизувати джерела та критично їх оцінювати.

Отже, огляд має бути систематизованим аналізом теоретичної, методичної й практичної новизни розглянутих робіт, які доцільно згрупувати таким чином: роботи, що висвітлюють історію розвитку проблеми, теоретичні роботи, які повністю присвячені темі, потім ті, що розкривають тему частково.

Основні помилки при визначенні актуальності дослідження такі:

- визначається, хто і що зробив, однак не вказується, в чому саме полягає суть невіршеної проблеми (завдання), як вона стосується того, що вже є в літературознавчій/лінгвістичній науці;
- дуже багато інформації за обсягом;
- не визначається, які саме суперечності вирішуються завдяки дослідженню автора;
- аналітичний огляд вітчизняних і зарубіжних публікацій з теми роботи має форму звичайного переліку прізвищ і не відбиває рівня та аспектів дослідження проблеми. При цьому дослідження провідних науковців «перемішуються» з роботами дослідників, які ще тільки починають свою науково-дослідницьку роботу у відповідному напрямі.

МЕТА І ЗАВДАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

Мета дослідження – наперед спрогнозований і словесно-логічно описаний бажаний результат дослідження з мовознавства чи літературознавства. Це науковий норматив дослідження формулюється на основі аналізу й актуальності теми, виявленого протиріччя і поставленої проблеми. Мета дослідження пов'язана з об'єктом і предметом дослідження, кінцевим результатом та шляхом його досягнення.

Мета – це задум дослідження, науковий результат, якого прагнуть досягти. Мета завжди відображає спрямованість наукового пошуку на одержання нових знань та їх експериментальну апробацію. Тобто, якщо в *темі дослідження* розкривається *те, що і для чого досліджується*, то в *меті* – не тільки *що досліджується*, але й *яким чином буде відбуватися дослідження*.

Правильне визначення мети роботи дасть змогу виокремити в ній основний напрям дослідження, упорядкувати пошук та аналіз матеріалу, підвищить якість роботи. Поставленої мети необхідно обов'язково досягти, і це має бути відображено у висновках.

Основні помилки при формулюванні мети дослідження:

- ототожнення її з одним із завдань дослідження;
- на початку речення використовуються такі слова, як «дослідити...», «вивчити...», що вказує на спосіб досягнення мети, а не на саму мету.

Мета роботи зазвичай тісно переплітається з назвою кваліфікаційного (випускного дослідження) й має чітко вказувати, що саме розв'язується у дослідженні.

Мета дослідження конкретизується в його **завданнях**, які дають уявлення про його спрямованість. Чітко визначені завдання визначають шлях пошуку, вибудовують, уточнюють послідовність дій дослідника. Визначаючи мету, дослідник окреслює, який результат він має отримати в процесі дослідження, а завдання дають уяву про те, що саме необхідно зробити, щоб досягнути мети.

Завдання дослідження необхідно розташовувати в такому порядку, в якому передбачається їх вирішення, і так, щоб кожне наступне завдання було логічно обумовлено попереднім.

Кожне завдання не може повторювати мету та широко формулюватися. Сума завдань і їх вирішення приводить до спрогнозованої мети, одержання гарантованого результату дослідження обраної проблеми, теми тощо.

Складовими завдання дослідження є:

- вирішення теоретичних питань;
- всебічне вивчення практики вирішення мовної (літературної) проблеми;
- обґрунтування необхідної системи заходів щодо вирішення цієї проблеми;
- експериментальна перевірка запропонованої системи заходів щодо відповідності її критеріям оптимальності, доцільності та ефективності.

Завдання формують у формі перерахунку (*вивчити..., описати..., встановити, виявити..., вивчити, дослідити, розглянути, визначити, описати, обґрунтувати, довести, показати*) та ін.

У науковій роботі визначають, як правило, від 3 до 7 завдань.

ОБ'ЄКТ І ПРЕДМЕТ ДОСЛІДЖЕННЯ

Об'єкт та *предмет* дослідження – це поняття, співвідносні між собою як ціле і частина, де об'єкт є родовим поняттям (гіперонімом), а предмет – видовим (гіпонімом). Об'єкт дослідження – це процес або явище, що породжує проблемну ситуацію й обрано для вивчення. В об'єкті виокремлюється та його частина, яка є предметом дослідження.

Отже, **предмет** – це безпосередньо те, що досліджено в науковій роботі, а об'єкт – галузь, в якій існує предмет. Об'єкт і предмет дослідження як категорії наукового процесу співвідносяться між собою як загальне і часткове. Предмет дослідження визначає тему розвідки, яка позначається на титульному аркуші як назва.

Наприклад, назва дипломної роботи магістра: «Особливості композиції романів П. Загребельного про Київську Русь». Відповідно якщо об'єктом дослідження є історичні романи про Київську Русь П. Загребельного («Диво», «Первоміст», «Смерть у Києві», «Свпраксія»), то предметом роботи є композиційна своєрідність досліджуваних романів.

Основні помилки при формулюванні об'єкта й предмета дослідження:

- не пов'язують між собою ці дві наукові категорії;
- визначаються два об'єкти або два предмети дослідження (обидві категорії формулюються дуже широко або дуже вузько);
- міняють місцями об'єкт дослідження з предметом;
- замість предмета дослідження відбивають мету дослідження.

МЕТОДИ І ПРИЙОМИ ФІЛОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Метод – це мисленнєвий шлях науковця за певним систематизованим комплексом прийомів, процедур і засобів, які застосовуються ним під час теоретичного дослідження та практичного втілення чи освоєння лінгвістичного / літературознавчого явища чи процесу для досягнення поставленої мети.

Методи поділяють на *загальнонаукові* (наприклад, аналіз і синтез, діалектичний метод, індукція, дедукція) і *спеціальні наукові* (ті, які стосуються певної галузі наукового знання: мовознавства, літературознавства, історії, філософії, біології, тощо).

Вибір методу дослідження залежить від предмета дослідження, спеціальності, за якою виконують наукову роботу, а також дослідницької мети.

Методика дослідження – це упорядкована система принципів, правил, вимог і технічних приписів у використанні методів, прийомів та операцій, які необхідні для отримання фактичного матеріалу, його обробки й одержання необхідних результатів у заданій послідовності.

Методологія предметно наукова (конкретно наукова) – це сукупність принципів, філософських ідей або специфічних методів певної науки (лінгвістики, літературознавства, методики викладання літератури), які є базовими для розв'язання конкретної дослідницької проблеми. Це теоретико-методологічні, теоретико-методичні, технологічні, лінгвістичні, літературознавчі тощо концепції, способи наукового пізнання, на які спирається цей дослідник.

Методологія літературознавча – система методів, які використовуються в науці про літературу; теоретичне осмислення суті цих методів, їх евристичних можливостей, умов ефективного використання; стає адекватним інструментарієм під час прямих й опосередкованих кореляцій між концепціями і сприйняттям літератури; логічно сформульовані й інтуїтивно досягнуті положення, що є засобами в оцінці, аналізі, осмисленні, декодуванні та систематизації досліджуваних явищ.

Метод у літературознавстві – система наукових засобів пізнання і тлумачення літературного феномену, спосіб цього розуміння і висвітлення.

Формується він у процесі осмислення словесних творів і залежить від світогляду та естетичних уявлень інтерпретатора, які підлягають основним засадам суспільної свідомості або вступають із ними в суперечність, чим забезпечують оновлення методу або вироблення нового способу пізнання.

МЕТОДИ ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Біографічні, історико-порівняльні, порівняльно-типологічні, культурно-історичні, психологічні, психоаналітичні, феноменологічні, соціологічні, структуральні, постструктуралістські, формалістичні та ін. Також виокремлюють описовий, компаративний, герменевтичний, структурно-функціональний, метод рецептивної естетики, метод контекстуального аналізу, міфологічна критика, семіотичний. Окрім того, застосовуватись різні типи архетипної, феміністичної, екзистенційної інтерпретації художнього твору тощо. Ці методи виникли в надрах однойменних шкіл і літературознавчих напрямів.

Об'єктом літературознавчого методу є текст (вір), а основним, традиційним способом його пізнання є читання та інтерпретація. Призначення методу полягає у дослідженні літературного явища, теоретичному осмисленні його форми і змісту.

Кожен метод у літературознавстві репрезентує варіативний підхід до художнього твору (тексту) і не претендує на універсальність його тлумачення.

Філологічний метод вивчення художньої літератури полягає у збиранні, систематизації, тлумаченні текстів із погляду мовних особливостей. Найпомітніші представники – славіст В. Ягич, український літературознавець В. Перетц. Філологічні студії відіграли позитивну роль у вивченні мови художнього твору, зосередили значний фактичний матеріал.

Біографічний метод виходив із того, що творчість письменника, її характер і спрямування визначаються його біографією, фактами його особистого життя, своєрідністю особистості митця. Основоположник методу – французький літературознавець Ш.-О. Сент-Бев, автор кількатомних «Літературних портретів» (ученого цікавила творча індивідуальність письменника, його життя, звички, «моральна фізіологія», навіть домашня обстановка, дрібниці повсякденного побуту). Серед українських літературознавців цей метод застосовували С. Єфремов, М. Чалий, О. Огоновський, М. Петров, І. Франко, С. Балея, І. Дорошенко та ін.

Використання біографічного методу допускається, але не як універсальний, а як один із часткових методів.

Історичний метод (конкретно-історичний, історико-генетичний, історико-функціональний) – напрям дослідження, зорієнтований на осмислення й ґрунтовне висвітлення суспільно-політичних процесів, відображених у художньому світі твору. Може бути доречним під час аналізу творів історичної тематики. Але при цьому слід урахувати, що застосування цього методу зумовлює посилену увагу до змістових компонентів твору – й ігнорування його естетичної природи, тобто особливостей художньої форми.

Культурно-історичний метод у вивченні явищ мистецтва передбачає використання культури як ключа до інтерпретації художніх творів і до осмислення художнього процесу. У трактуванні представників цього методу культура – соціальна пам'ять людства, суспільний продукт діяльності людей, і тільки в її лоні художній твір може виникнути й реалізувати себе як соціальний феномен, може бути прийнятим і зрозумілим. Література усвідомлюється як частина загальної духовної культури і розглядається у зв'язку з іншими видами мистецтва. Основоположник методу – французький учений Іполит Тен, який в основу літературного процесу клав три фактори: *раса* (національна самобутність літератури), *середовище* (людська психологія, соціально-політичні обставини, природа, клімат географічні умови), *момент* (вплив попередньої літератури на творчість письменника). Представники культурно-історичної школи в Україні – Петров, М. Дашкевич, у Росії – О. Пипін, М. Тихонравов, С. Венгеров, у Німеччині – Т. Гетнер, у Данії – Г. Брандес.

Порівняльно-історичний метод (компаративістика) – літературознавча методологія, яка займається зіставленням еволюційних тенденцій національних літератур, вивченням безпосередніх та опосередкованих взаємин між ними, їхніх подібностей і відмінностей.

На відміну від інших методів, об'єкт порівняльного дослідження є щонайменше бінарним (складається з двох співвідносних складових – це можуть бути окремі твори, їхні фрагменти чи певні аспекти, а також комплекси мистецьких творів, як-от: творчість письменника, літературний жанр, стильовий напрям тощо).

Прихильники методу *відишували паралелі між сюжетами й мотивами у творах різних літератур, розробляли теорію запозичень, впливів, аналізували «мандрівні» сюжети*. Нагромадження матеріалу з міжнаціональних взаємозв'язків і взаємовпливів у літературі дало можливість визначити загальні закономірності світового літературно розвитку. Представниками методу в Україні були М. Дашкевич, М. Драгоманов, І. Франко. Останній із них підкреслював важливість типологічних зіставлень у вивченні фольклору й літератури. Компаративістика розвивається у взаємодії з іншими – теорією літератури, культурологією, філософією, психологією, орієнтується на методологічні засади феноменології, герменевтики, рецептивної естетики, інтермедіальних студій (міжмистецьке порівняння – висвітлення зв'язків літератури з іншими видами мистецтва), а також імагологія (вивчає образи народів у літературній рецепції інших етносів та регіонів).

Основні проблеми, якими займається порівняльне літературознавство:

- міграція сюжетів, мотивів та їх варіанти в національних літературах;
- типологія художніх форм (зіставлення художніх явищ різних часів і літератур з метою виявлення спільних ознак та закономірностей розвитку);
- історична еволюція художніх форм (жанри, стилі, стильові різновиди, типи творчості) у словесному мистецтві різних народів, а відтак – відтворення загальносвітової (регіональної) динаміки літературного розвитку;
- культурний контекст окремих літературно-мистецьких явищ.

Психолінгвістичний метод звертає особливу увагу на глибини людської свідомості, на психологію художньої творчості; йому характерна увага до психології сприймання художніх творів, поглиблений аналіз характерів, психології літературних героїв. Основоположник методу – український філолог О. Потебня, в лінгвоестетичній концепції якого значну роль відіграє *діалектична триада: зовнішня форма – внутрішня форма – зміст*. Найважливіший елемент у цій структурі – внутрішня форма, яка служить джерелом утворення нових слів, є основою образності мови і художності літературного твору. Така структура дає можливість розкривати як психологію творчості, так і психологію сприйняття художнього твору, з'ясувати особливості його поетики. З позицій цього методу І. Франко розглядав природу поезії («Із секретів поетичної творчості»).

Близький до психолінгвістичного методу *інтуїтивізм* (А. Бергсон, Б. Кроче), який підносить значення підсвідомого, оголошує інтуїцію головним і визначальним методом естетичного пізнання. Сучасні прихильники інтуїтивізму стверджують, що мистецтво інтуїтивно глибше проникає в суть життя, ніж заснована на інтелекті наука.

Психоаналітичний метод, заснований австрійським лікарем невропатологом Зигмундом Фрейдом. Суть методу полягає в тлумаченні підсвідомого у психічній (і творчій) діяльності людини. Художню творчість фрейдисти розглядають крізь призму примирення «принципу задоволення» і «принципу реальності». Цей процес передбачає сублімацію (перехід) підсвідомих бажань у художні образи, реалізацію душевних сил і розв'язання внутріпсихічних конфліктів. Джерела і рушійні сили художньої творчості представлені методом вбачають у прагненні людини здійснити невдоволені бажання, пов'язані із сексуальними переживаннями. Подібне і є мотивацією вчинків літературних героїв. Зацікавлення Фрейда психологією творчості привели його до порівняння мистецтва і сну: у сні він вбачав

ті самі психологічні механізми, за допомогою яких конструюється образ, художній світ, а сам сон розглядався як «дорога» до підсвідомого.

Теорію З. Фрейда розвинув К.-Г. Юнг, який висунув теорію архетипів (з гр.: праобраз, праформа). Архетип, за Юнгом, це «універсальний символ», «індивідуальне підсвідоме», образи, характери, теми, які існують в літературі з

часу їх виникнення, постійно відновлюючись у її розвитку. Юнг бачив завдання дослідника в тому, щоб збагнути архетип та особливості його функціонування у мистецтві.

Об'єктами інтерпретації для психоаналізу можуть бути:

1. Характери персонажів, де розглядаються:

а) особливості соціальної адаптації (чи дезадаптації) героя, на які вказує персонаж;

б) механізми психологічного захисту, відображені у думках, мовленні, снах, вчинках героя;

в) взаємини героя із батьками та іншими членами родини, аналіз ситуації дитинства героя;

г) авторські емоційні акценти, що виявляють його ставлення до героя;

2. Система образів:

а) проекція дисоційованого варіанту авторської особистості, яка представляє групу дійових осіб, що були задіяні в первинному дитячому конфлікті (Едіпів комплекс);

б) проекція амбівалентної дисоціації – контрастні характери, контрастні соціальні групи;

в) проекція Его-центричної моделі характеру, коли в центрі зображений один герой, який утверджує певну свідому позицію (романтична традиція).

3. Структура сюжету та позасюжетні елементи: аналогічні події та колізії, які переходять від твору до твору письменника, вказують на творення ним «індивідуальної міфології» (замінник реальної адаптації), яка відображає його сублімований замінник виходу з інфантильного конфлікту;

4. Епізодичні мотиви, образи-символи: заслуговують на увагу постійні образи творчої системи письменника (наприклад, у новелах О. Кобилянської часто повторюються образи хижих птахів – яструби, орли; змії; павука, мотив жінки з конем та ін. ; особливості їх розгортання у творах указують на нарцисичну установку особистості письменниці).

5. Художні деталі: специфіка психоаналітичної інтерпретації передбачає підвищену увагу до деталей, оскільки на їх рівні найбільше оприявнюються дія несвідомої частини душі.

Архетипна критика – різновид сучасної критики психолого-генетичної специфіки художнього феномену, підґрунтям якої є концепція К.-Г. Юнга.

Архетипні образи, як вважав дослідник, є джерелом міфології, релігії та мистецтва. Архетипний образ захоплює митця, який черпає зі сфери неусвідомленого натхнення, одухотворяючи, розгортаючи архетип у творчому процесі. В аналітичній психології К.-Г. Юнга описані архетипи Великої Матері, Вічної Дитини, Старого Мудреця, Діви, Духу, Священного Шлюбу тощо, а також архетипи у психічній структурі людини – Персона, Аніма, Анімус і Самість.

Феноменологія (з гр. – те, що з'являється+слово, вчення) – філософська течія, в основу якої покладено дескриптивний метод, за допомогою якого феномен розглядається поза контекстом на підставі його іманентної сутності.

За допомогою феноменологічного методу досліджується шлях до з'ясування інтенцій, початкових імпульсів, з яких у процесі творчості народжуються образи, мотиви, формотворчі елементи і все інше, що притаманне літературному твору.

Феноменологічна теорія (Р. Інгарден) трактує літературний твір як об'єкт, що усвідомлюється через акт читання (читання – як феномен (з гр.: те, що з'являється у свідомості, вияв свідомості). Художнє сприймання твору постає як акт співтворчості. Послідовники цієї теорії зосереджували увагу на онтології (бутті) літературного твору, на дослідженні взаємозв'язку між уявою автора та світом, зображеним у тексті.

Літературна герменевтика (з гр.: з'ясовувати, пояснювати) – наука інтерпретації (тлумачення) художнього *тексту* (М. Гайдегер, Г. Г. Гадамер, П. Рікер). Герменевтика передбачає індивідуальне (суб'єктивне) прочитання, освоєння тексту, яке спирається на попередній естетичний і мисленнєвий досвід реципієнта (того, що сприймає). Між твором та інтерпретатором виникає діалог як між минулим і сучасним. Розуміння тексту трактується як саморозуміння реципієнта. Сама ж інтерпретація є принципово відкритою (може бути безліч інтерпретацій тексту) і ніколи не може бути завершеною.

П. Рікер виділяє три етапи розуміння літературного тексту: 1) аналіз змісту і форми твору; 2) процес читання, який зумовлює певну реакцію читача; 3) привласнення значення тексту (текст стає надбанням уяви та свідомості читача).

Рецептивна естетика (з лат.: прийняття, сприйняття), теорія рецепції (естетика сприймання, теорія сприймання) започаткована Г. Р. Яуссом та В. Ізером у 60-х роках ХХ ст.

Головна засада рецептивної естетики – активна роль читача у процесі пізнання та реалізації літературного тексту. *Г. Яуссу належить концепція «горизонту сподіваного»*, яка окреслює читацькі можливості осягнути художній текст як єдине ціле і є органічним елементом в оцінюванні твору. Рецептивна естетика розглядає художній текст як відкриту структуру, зорієнтовану на читача, вивчає читацькі реакції, оцінки. У системі «автор – твір – читач» акцентується на останньому компоненті. У. Еко обґрунтував тезу про те, що художній твір у своїй структурі має можливості та перспективи для творчої взаємодії із читачем, для гри його уяви.

Структуралізм як теоретичний напрям веде початок від «Курсу загальної лінгвістики» (1916) Ф. де Соссюра, де мова розглядається як система знаків. К. Леві-Стросс, П. Якобсон, Р. Барт, Ю. Лотман розвинули це вчення. Структуралізм у літературознавстві виявив себе в концепції тексту: текст розглядається як система знаків, з'ясовується питання, що робить мовну інформацію твором мистецтва, досліджуються поетичні функції мови.

Структуралізм як літературознавча методологія передбачає вивчення літератури як мистецтва слова в системно-функціональному аспекті за допомогою понять: елемент, структура, система, функція, система, модель, домінанта, паралелізм, текст, ідея, бінарні опозиції тощо.

Семіотика (з гр. сема – знак) тісно пов'язана зі структуралізмом і виникла під впливом теорії знака Ф. де Соссюра. Об'єктом семіотичних досліджень є усі сфери культурної діяльності: архітектура, малярство, театр, кінематографія, література, які можна розглядати як систему знаків. Ю. Лотман розробив семіотичний аналіз поезії. Вчений розглядає поетичний текст як складну ієрархічну систему, елементи якої взаємопов'язані між собою. Кожен літературний текст формується з кількох систем (рима, метрика, лексика).

Постструктуралізм заперечив традиційне уявлення про автора як джерело тексту, оскільки саме читач є творчим співучасником інтерпретації тексту.

Деконструктивізм як один із напрямків постструктуралізму висунув ідею «децентралізації» структури та розвинув новий погляд на письмо як на «гру присутності» і «відсутності».

Міфологічний аналіз. Інтерес до міфу (словесного сказання, легендарної оповіді), до міфології виявив себе ще в античну добу (Аристотель, Платон), але особливо активізувався у нові часи, зокрема в епоху романтизму (Ф. Шеллінг, брати Грімм). Упродовж XIX-XX ст. поняття «міф» трактувалося з різних позицій: міф – джерело історичного пізнання (О. Потебня, Е. Тейлор), міф – символічна

форма, яка відображає історію людського буття (Е. Кассіер), міф – це відгалуження або проекція ритуалу (Дж.-Дж. Фрезер, Дж. Гаррісон), міф – відображення психічного життя, закодоване оприявлення його закономірностей і динаміки через архетипи-міфологеми (К.-Г. Юнг), міф – це мистецтво безумовної метафоричної ідентичності (Н. Фрай). З давніх-давен міф, міфологію пов'язують із літературною творчістю (міф як складова частина художньої структури твору). Відтак прочитання таких літературних творів передбачає виявлення та аналіз (інтерпретацію) таких міфологічних елементів або структур.

Методика міфологічного аналізу передбачає:

- розпізнавання і виявлення в художньому творі міфів або міфологічних структур;
- ідентифікація літературного варіанту міфу з інваріантом (наприклад, за словником міфів або за іншими джерелами – фольклор, священні тексти та ін.);
- зіставлення літературного міфу із виділеним інваріантом;
- з'ясування смислів і значень літературного міфологічного образу в загальній структурі художнього твору;
- визначення контексту літературних міфологічних образів чи мотивів;
- з'ясування художнього колориту міфологічного образу (з урахуванням історичної епохи, типу творчості, стильових різновидів тощо);
- дослідження мотиву звернення письменника до міфологічних образів.

Метод – основне поняття, з яким співвідносяться такі поняття, як *методологія, методика, прийом*. *Методологія лінгвістики* являє собою сукупність методів мовознавства. *Методика в лінгвістиці* – сукупність дослідницьких прийомів, що є способами виявлення нового матеріалу (як лінгвального, так і лінгвістичного) і введення його в теорію мовознавства. *Прийоми в лінгвістиці* – конкретні дослідницькі дії, безпосередньо спрямовані на виявлення нового мовного матеріалу і його вивчення (прийоми аналізу і синтезу; дедукції та індукції).

МЕТОДИ ЛІНГВІСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Метод у лінгвістиці – це пов'язана з певною лінгвістичною теорією узагальнена система теоретичних настанов і прийомів дослідження мови. Лінгвістичний метод має зв'язок із певною мовою.

Специфіка кожної теорії виявляється у своєрідності аспекта, в якому досліджується об'єкт, і мета, з якою досліджується об'єкт. Наприклад, згідно з теоретичними настановами порівняльно-історичного методу

мови вивчаються в аспекті походження з метою встановлення спорідненості між ними, а згідно з теоретичними настановами структурного методу мови вивчаються в системному аспекті з метою виявлення закономірних універсальних зв'язків, що існують у мові.

Основні методи лінгвістики – описовий, порівняльно-історичний компаративний, лінгвогенетичний), структурний, метод лінгвістичної географії (ареальний), зіставний метод (контрастивний, типологічний). Їх розрізняють не лише за теоретичними настановами, а й за аспектом, метою і прийомами дослідження.

Описовий метод вважають основним у мовознавчій науці. Завдання цього методу – дати точний опис одиниць окремої мови, пояснити особливості їх уживання. На основі цього методу створюються підручники, посібники, в яких описується фонетична система, словниковий склад, граматична будова певних мов. Цей метод забезпечує необхідним матеріалом лексикографів, які укладають різні типи словників. Він інвентаризує й систематизує мовні одиниці (звуки, слова, їх форми, речення), дає їм якісну й функціональну (тобто залежну від діяльності) характеристику. Саме тому з ним взаємодіють інші дослідні методи.

Зіставний метод (контрастивний, типологічний) – сукупність прийомів дослідження й опису мови через її системне порівняння з іншою мовою з метою виявлення її специфіки.

Завдання зіставного методу зводяться до виявлення особливостей зіставлюваних мов у царині звуків, у словниковому складі, у граматичній будові. *Вивчення мов зіставним методом має завершитися встановленням рис подібності й несхожості, виявлених на певних мовних рівнях – звуковому, словниковому, граматичному.*

Об'єктом його вивчення (конкретно – зіставлення) є історично споріднені й не споріднені за своїм походженням мови. Зіставляються дві або кілька мов певного етапу розвитку, переважно в стані їх сучасного існування. Уже цим зіставний метод відрізняється від порівняльно-історичного, який порівнює лише споріднені мови і розглядає їх у діахронічному (тобто різночасовому) плані.

Цей метод важливий під час вивчення інших мов. Значною мірою ним користуються в теорії і практиці перекладу. Цінність зіставного методу в тому, що зіставлення мовних одиниць різних мов дає змогу не тільки краще зрозуміти (а значить, і засвоїти чужу мову), а й виявити такі особливості рідної мови, на які при будь-якому іншому дослідженні увага не звертається.

Статистичний метод, або метод обчислень. Застосування методу обчислень зводиться до здобуття підрахунків структурних елементів мови, починаючи від звука, складу в слові і закінчуючи реченнями чи

навіть своєрідною в певному відношенні сукупністю їх. Оскільки при статистичному описування доводиться оперувати числами, а нерідко математичними формулами і рівняннями, цей метод ще називають **квантитативним** (від лат. *quantitas* – «кількість»), тобто **кількісним**.

Поява такого методу, який здійснює лише кількісне обчислення мовних одиниць, а не аналізує якісної сторони мови, дала поштовх до поділу лінгвістичних методів на **кількісні і якісні**, або **квалітативні** (від лат. *qualitas* – «якість»). Метод обчислень – кількісний, усі інші – якісні. Попри цілковиту самостійність, вони можуть доповнювати один одного, адже бувають випадки, коли кількісна характеристика сигналізує про характер якісного стану мови. Наприклад, підрахунки показали, що в сучасній українській мові (в різних текстах) стрімко зростає кількість новостворених сполучників *у разі якщо*, *у разі коли*, що дозволяє говорити про нові тенденції в розвитку синтаксичної системи української мови, про виділення сполучників чітко спрямованого значення (конкретно – значення умови, часу).

Наслідки статистичного підходу до вивчення мовних одиниць систематизуються в різних лінгвістичних працях, найповніше – в *частотних словниках*. Їх специфіка в тому, що вони фіксують частотність уживання слів у різних сферах використання мови. У них слова розміщуються не в алфавітному порядку, а за зменшенням частоти вживання. Завдяки статистичному методу встановлено, що найпоширеніші щодо використання в повсякденному спілкуванні людей слова становлять порівняно невелику кількість нашого словникового складу.

Історичний метод. Предметом історичного студіювання можуть бути *звуки, словниковий склад, морфологічна система, синтаксична будова конкретної мови*, які розглядаються в процесі їх історичних змін. *Для аналізу залучаються факти відомих у цій мові історичних пам'яток, давніх писемних документів.* Історичні студії послуговуються також *діалектними даними* досліджуваної мови. **Мета** історичного підходу до розгляду мови – *встановити закони її розвитку, пізнати мову в її динаміці.*

До вивчення мов, що не мали у своїй історії писемності, цей метод не застосовується.

На матеріалах історичних досліджень структурних елементів мов створюються підручники і монографії з історичної фонетики, історичної морфології, історичного синтаксису.

Порівняльно-історичний метод. Він застосовується не до вивчення історії окремої мови, а пов'язаний з розглядом історично споріднених мов і спрямований на встановлення давніх, незафіксованих у писемних пам'ятках мовних одиниць – звуків, слів, з яких утворилися відповідні

одиниці сучасних чи мертвих мов. Його застосування передбачає відновити (реконструювати) спільні для історично споріднених мов слова і їх форми в такому звуковому і морфологічному вигляді, якими вони могли бути до роз'єднання чинних в історії порівнюваних мов єдиного мовного джерела на дві і більше мов. Щоб досягти такого результату, необхідно вдатися до порівняння даних близьких за походженням мов, їх діалектів, даних, засвідчених у писемних пам'ятках цих мов або вживаних у розмовному мовленні.

Структурні методи. Основна мета – представлення структури мови й опис її системи. Цей метод допомагає описувати семантичну структуру слова. Він ґрунтується на тому, що лексичне значення слова ділиться на мінімальні одиниці смислу, що перебувають у системних відношеннях. Структурний метод реалізується в чотирьох методиках лінгвістичного дослідження – дистрибутивній, безпосередніх складників, трансформаційній і компонентного аналізу.

Компонентний аналіз спирається на парадигматичні зв'язки в системі. Компонентний аналіз був розроблений і використовується в основному як метод розкриття семантики слів, але застосовувався й до інших галузей лінгвістики, наприклад у фонології, де фонема репрезентувалася як зв'язка чи пучок розрізнявальних (диференційних) ознак на основі ряду їх бінарних протиставлень. Метод виявився плідним і в морфології, і в синтаксисі.

У компонентному аналізі значення слова розкладається на його складники. Їх називають семантичними компонентами, семантичними множниками, диференційними семантичними ознаками, семантичними параметрами, ноємами і т. ін. Найбільш прийнятний термін «сема» як центральний термін компонентного аналізу, поскільки відповідає вимогам лаконічності, прозорості мотивованості, що вказує на його належність до семантики як плану змісту, володіє гарним словотвірним потенціалом (пор. «семний склад», «класема», «гіперсема» і т. д.). *Сема* – це елементарний складник значення слова чи іншої мовної одиниці, що відображає розрізнявальні мовою ознаки позначуваного.

Дистрибутивний аналіз. Спирається на положення про те, що різні мовні елементи мають різне оточення (дистрибуцію). Оскільки оточення кожного елемента є своєрідним, специфічним, неповторним, то на його (оточення) основі можна докладно вивчити досліджуваний мовний елемент. Дистрибутивний аналіз є корисним для машинного перекладу (на основі оточення визначають значення багатозначного слова) і для дешифрування невідомих текстів.

Аналіз за безпосередніми складниками. В його основу покладено поступове членування мовної одиниці (слова, словосполучення, речення) на складники, яке продовжується доти, поки не залишаться нерозкладні елементи. Наприклад, за безпосередніми складниками можна показати морфемний склад слова та послідовність етапів його творення.

Трансформаційний аналіз. Його суть полягає в тому, що основою класифікації мовних одиниць є їх здатність чи нездатність перетворюватися (трансформуватися) на інші одиниці. Якщо одна з досліджуваних одиниць допускає якусь трансформацію, а інша – ні, то такі одиниці належать до різних класифікаційних рубрик. Трансформаційний аналіз знайшов практичне застосування в прикладній лінгвістиці, особливо в автоматичному перекладі (різні синтаксичні конструкції трансформуються в основну, інваріантну, а вже інваріантні перекладаються іншою мовою) та у викладанні рідної та іноземної мов.

Моделювання. Моделювання може мати таку структуру: 1) постановка завдання; 2) створення або вибір моделі; 3) дослідження моделі; 4) перенесення знань з моделі на оригінал (наприклад, модель родовідного дерева). Зазвичай моделювання інтерпретують як метод теоретичного рівня наукового пізнання.

Подають перелік використаних методів дослідження для досягнення поставленої в роботі мети. Перераховувати їх треба не відірвано від змісту роботи, а коротко та змістовно визначити, *що* саме досліджувалося тим чи іншим методом. Це дасть змогу переконатися в логічності та доцільності вибору саме цих методів.

Доцільним буде використання таких методів дослідження, які забезпечують необхідну об'єктивність і достовірність одержаних емпіричних даних.

Основні помилки при формулюванні методів дослідження:

- вони тільки перелічуються без вказівки на те, з якою метою той чи інший метод застосовували;
- не звертається увага на методи теоретичного плану, за допомогою яких опрацьовується наукова та науково-методична література;

Методи дослідження автор наукової роботи обирає, консультуючись із науковим керівником, опираючись на методологічну основу.

Методологічна основа – основне, вихідне положення, на якому ґрунтується наукове дослідження.

У вступі також визначають **теоретичне** та **практичне значення** проведеного дослідження, а також окреслюють **наукову новизну**

здійсненої розвідки. Питання новизни дослідження є одним із найбільш суперечливих і складних, що характеризують науковий апарат.

Наукова новизна дослідження – це нові наукові положення (рішення), запропоновані автором дипломної роботи. Вона вказує на відмінність отриманих ним результатів від відомих раніше. Наукова новизна визначає, що зроблено вперше, що розширено й доповнено, конкретизовано й уточнено, поширено й переведено на новий клас систем, об'єктів, що перетворено й докорінно змінено, що дістало подальший розвиток.

Для молодого дослідника є важким (інколи неможливим) процес здобуття абсолютно нових знань. У зв'язку з цим у студентських наукових роботах новизну визначають переважно такі терміни: *доповнено, уточнено, узагальнено, систематизовано, класифіковано, проілюстровано, обґрунтовано, унаочнено.*

Основні помилки при визначенні наукової новизни дослідження:

- наукова новизна підміняється актуальністю, теоретичною або практичною значущістю дослідження;
- немає зв'язку між новими результатами й тим, що було одержано раніше, наявне в науковій літературі;
- новизна приписується вже відомим фактам або явищам;
- положення новизни формулюються як анотація.

Обов'язково слід зазначити, які нові наукові положення (практичні рекомендації) студентом запропоновані в дослідженні особисто. Якщо студент виступав за результатами дослідження на студентських наукових конференціях чи має відповідні публікації, про це також слід написати у вступі, тобто подати дані **про апробацію результатів дослідження.**

Теоретичне значення дослідження визначає, що розроблено й обґрунтовано в теоретичному плані, що створено та обґрунтовано з точки зору літературознавства/мовознавства, які особливості теоретичних положень встановлені, що підлягало теоретичному обґрунтуванню (наприклад, *теоретично проаналізовано, систематизовано та обґрунтовано літературознавчі засади рецептивної естетички та літературної герменевтики*).

Апробація результатів дослідження. Результати наукового дослідження повинні пройти апробацію, тобто бути оприлюдненими. Апробація, як правило, здійснюється під час виступів на наукових, науково-практичних конференціях, семінарах, засіданнях кафедри, публікації наукової статті чи тез виступу.

** Для здобувачів освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» підготовка до публікації тез доповіді на наукову конференцію та / або наукової статті є обов'язковою вимогою.*

Наявність у **Вступі** зазначеної інформації свідчить про те, що його пишуть після підготовки основного тексту, проте бажано до написання роботи (після опрацювання матеріалу) скласти план Вступу як основу розгортання дослідження. План можна переробити упродовж написання роботи, а зміни відбити безпосередньо у Вступі.

Вступ і висновки у сумі не повинні перевищувати 20 відсотків загального обсягу роботи.

ОСНОВНА ЧАСТИНА КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Тема кваліфікаційної роботи розкривається в розділах основної частини. Розподіл матеріалу за розділами має бути відносно рівномірним. Кожен розділ повинен присвячуватися певній проблемі з її дослідженням і закінчуватися коротким узагальненням і висновками.

Складовими основної змістової частини тексту кваліфікаційної роботи є розділи, підрозділи, пункти, підпункти. Кожний розділ починають з нової сторінки, підрозділи, пункти, підпункти продовжують на тій же сторінці, на якій закінчується попередній підрозділ, пункт, підпункт. Як правило, робота складається мінімум з 2-х розділів, максимум – з 3-4 розділів. Дипломні роботи бакалаврів складаються з 2-3, спеціалістів та магістрів – з 3-4 розділів, де перший розділ, як правило, присвячено розгляду теоретичного підґрунтя роботи.

Основна частина роботи повинна розкривати зміст теми. Ця частина найбільша за обсягом – вона становить понад 80 % загального обсягу роботи. В цій її частині автор має не лише розкрити зміст теми, досягти поставленої мети та розв'язати поставлені завдання, а й подати цю інформацію в коректній науковій формі, доступній для сприйняття. Науковий текст передбачає логічний виклад матеріалу, використання відповідної термінології, поступове розгортання аргументації.

Отже, основна частина призначена довести, що дослідження є новим, актуальним, оригінальним та своєчасним.

РОЗДІЛ 1 є теоретичним обґрунтуванням об'єкта дослідження, його головна мета полягає в аналізі та систематизації набутих знань з обраної проблематики. У цьому розділі необхідно окреслити основні етапи вивчення літературознавчого/лінгвістичного явища, що досліджується, проаналізувати підходи науковців (вітчизняних та зарубіжних) до його трактування та визначити аспекти, що не отримали належного висвітлення і які будуть вивчені у цій розвідці. *В тексті роботи обов'язково повинні бути посилання на використані*

джерела. В кінці пишуться висновки до розділу, в яких наводиться категоріальний апарат, який буде підґрунтям практичного дослідження.

Обсяг цього розділу не повинен перевищувати 40 % загального обсягу дипломної (магістерської) роботи.

*У цьому розділі можливе використання таких **мовних формул**: автор розглядає, розкриває, висвітлює, розв'язує проблему, зупиняється на проблемі; вважає, відзначає, що; пише, що; наголошує, що; справедливо вказує на те, що; автор стверджує, аналізує, характеризує, переконливо доводить, порівнює, зіставляє, з'ясовує, посиляється на, наголошує на важливості, формулює, виходить з того, що; автор припускає, висловлює припущення, пропонує; автор заперечує, стверджує, ігнорує, дорікає, критикує, не підтверджує висновку словами, спростовує, критично ставиться, ставить завдання, підтверджує висновки фактами, причину вбачає у тому, що.*

РОЗДІЛ 2. Основна мета цієї структурної частини дослідження полягає в перевірці достовірності визначених у Розділі 1 теоретичних положень на конкретному літературознавчому/лінгвістичному матеріалі. У кінці розділу наводяться висновки, до яких дійшов дослідник під час аналізу та інтерпретації фактичного матеріалу дослідження.

Обсяг другого розділу повинен становити 50 % загального обсягу дипломної (магістерської) роботи.

У наступних розділах (для дипломної роботи магістра) розглядають конкретні питання обраної для аналізу проблеми та викладають результати власних досліджень. Студент повинен давати оцінку повноти розв'язання визначених завдань, оцінку достовірності одержаних результатів (характеристик, показників), їхнє порівняння з аналогічними дослідженнями українських та зарубіжних авторів. Виклад матеріалу підпорядковують одній провідній ідеї, чітко визначеній темою роботи.

Показниками зв'язку між частинами є такі **мовні кліше**: *як уже було сказано, показано, згадано, відзначено; як (уже) зазначалося, згадувалося, наголошувалося вище; відповідно до..., згідно з цим, у зв'язку з цим, у зв'язку зі сказаним вище; зазначений, вищезгаданий, вищеописаний.*

Показники вираження часової співвіднесеності і порядку викладу: *по-перше, по-друге, по-третє...; перше, друге, третє...; насамперед, передусім, перш ніж, після того як, у кінці, перед тим як; перш за все, в першу чергу, спочатку, попередньо, раніше, поряд з цим, надалі.*

Причину й наслідок, умову й наслідок виражають такі мовні формули: *тому, тоді, тим самим, тому що, оскільки, завдяки тому, що; звідси випливає, зважаючи (з огляду) на це, через це, через те що;*

у зв'язку з цим, відповідно до цього, згідно з цим, у цьому (такому) разі (випадку), зважаючи на те, що, з огляду на те що; за цих (таких) умов, на цій підставі. Показники заперечення, зіставлення і протиставлення: але, а, же, однак, проте, порівняно з..., на відміну від..., навпаки з одного боку..., з іншого боку..., водночас, тим часом, також, подібно до цього, аналогічно.

Ступінь вірогідності повідомлення засвідчують такі мовні одиниці: очевидно, безумовно, без сумніву, безперечно, напевне; доповнення, уточнення, ілюстрацію до сказаного, виділення окремого випадку – водночас, зокрема, крім того, щоправда, наприклад, як-от, точніше, зауважимо, також, головним чином.

ВИСНОВКИ

У заключній частині роботи (приблизний обсяг 3-4 сторінки машинопису) необхідно зробити підсумки проведених спостережень, досліджень, теоретичних узагальнень.

У **ВИСНОВКАХ** викладаються найважливіші результати, отримані під час дослідження. Загальні «Висновки» являють собою реферативний, стислий виклад найбільш важливих результатів, одержаних під час самостійного дослідження.

За змістом висновки мають бути пов'язані зі структурою роботи й впливати із завдань дослідження. Висновки повинні повною мірою відображати матеріал, викладений у дипломній роботі. АЛЕ! У висновках не повторюють змісту вступу, основної частини, висновки до розділів.

Важлива вимога до загальних висновків – їх стислість, чіткість, ґрунтовність.

Пишуть висновки за допомогою таких мовних кліше: *узагальнено результати проведеного дослідження; відзначено, що...; з'ясовано, що...; дослідження показало...; зіставний аналіз... уможлиблює...; отже, можна зробити висновок, що...; узагальнюючи сказане; зважаючи на викладене вище, підсумовуючи, є підстави твердити, що...*

Висновки можна оформити як суцільний текст або як пронумерований перелік найголовніших результатів дослідження. Висновки не повинні суперечити основній частині або містити інформацію, якої не було в роботі.

Висновки співвідносяться зі вступом роботи, тому вони повинні чітко відповідати всім параметрам, заявленим у Вступі. Висновків не може бути менше, ніж поставлених у роботі завдань.

У Висновках формують рекомендації щодо наукового та практичного використання результатів, увиразнюють прикладне значення роботи.

Після Висновків розміщують бібліографію та додатки.

Обсяг структурних частин твору має бути в таких межах:

Вступ – 3-4 стор. (для дипломної роботи бакалавра); 4-5 стор. (для дипломної роботи магістра).

Основна частина – 25-30 стор. (для дипломної роботи бакалавра); 40-45 стор. (для дипломної роботи магістра);

Висновки – 3-5 стор. (для дипломної роботи бакалавра); 5-7 стор. (для дипломної роботи магістра).

РЕЗЮМЕ

Резюме – це стислий виклад змісту кваліфікаційної роботи. Резюме пишеться англійською / німецькою мовою, якщо дипломна робота виконана українською мовою, чи українською, якщо дослідження написано іноземною мовою. У резюме потрібно обов'язково включити назву дипломної роботи, а також зазначити мету, завдання, предмет, об'єкт і методи дослідження.

Резюме іноземною мовою передбачає використання характерних для цього стилю **лексичних одиниць та кліше**:

- дипломна (магістерська) робота – paper / project;
- науковий керівник – (scientific) advisor;
- предмет дослідження – the subject of the research;
- об'єкт дослідження – the object of investigation;
- дослідження присвячено – the research is devoted to / deals with / focuses, дослідження описує / пояснює / представляє / характеризує / аналізує / вказує / підкреслює / надає детальний (ретельний, короткий) аналіз – the paper describes / explains / introduces / characterises / analyses / points out / underlines / gives detailed (thorough, brief) analysis (description) / ;
- дослідження представляє аналіз / короткий виклад / огляд / характеристику – the research presents an analysis of / a summary of / a review of;
- мета дослідження – the research aim;
- завдання дослідження – the research objectives;
- результати дослідження – the findings of the research;
- основні поняття – the basic concepts;
- практичне значення – practical value;

- теоретичні передумови – theoretical background;
- вступ – introduction;
- розділ – chapter;
- висновки – conclusions;
- методи дослідження – research methods;
- добір та аналіз емпіричних даних – collection and analysis of empirical data;
- огляд літератури з теми дослідження – review of related literature;
- додаток / додатки – appendix / appendicies;
- Головною метою / завданням дослідження є вивчення / встановлення – The main / major / primary aim / goal / purpose / task of this paper / study is to investigate / establish...;
- завдання ... є підсумувати / зробити огляд / представити / надати пояснення / визначити / оцінити, дослідити / сформулювати, / окреслити / розглянути / проаналізувати / дослідити / , визначити / представити / , розробити – The objectives of ... are to summarise / survey / present / provide an explanation (for) / identify / evaluate / explore / formulate / outline / discuss / analyse / examine / determine / produce / develop / ;
- Робота написана в руслі... – The focus of this research is in the area of ...;
- Проведене дослідження є важливим з огляду на... – Such a study is important in order to ...;
- Результати дослідження свідчать, що... – The findings from this research provide evidence that ...;
- Головними висновками дослідження є... – The main conclusions drawn from this study are ...;

ОФОРМЛЕННЯ СПИСКУ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Список використаних джерел – елемент бібліографічного апарата, котрий містить бібліографічні описи використаних джерел і розміщується після висновків.

Завершується кваліфікаційна робота списком використаних джерел, який формується в алфавітному порядку. Авторів з однаковими прізвищами подають в алфавітному порядку їхніх ініціалів, праці одного автора – за алфавітом перших літер назв його праць, праці одного автора з однаковою назвою – за хронологією. Спочатку наводять літературу, видану кирилицею, а далі – латиною.

Основна вимога до використаних джерел – єдине оформлення і дотримання вимог до оформлення бібліографічного опису видань (відповідно до вимог Бюлетеня ВАК. – 2008. – № 3).

Інтернет-матеріали подаються у загальному списку за автором статті, вказується повна адреса інтернет-сторінки. Неопубліковані джерела подаються окремою підгрупою. Кожна позиція списку літератури містить прізвище та ініціали автора (назва статті, книги), місто видання, видавництво, рік видання, загальна кількість сторінок (статті – від якої до якої сторінки).

Список використаних джерел як суттєва частина дипломної роботи відбиває рівень дослідження, самостійної творчої роботи студента-дослідника, його обізнаності, компетентності з цієї проблеми, обсяг опрацьованих автором наукових джерел, рівень вивчення ним досліджуваної теми та навички роботи з літературознавчою / мовознавчою літературою.

Бібліотечний опис джерел складають відповідно до чинних стандартів з бібліотечної та видавничої справи (**Додаток 3**).

Список використаних джерел містить тільки ту літературу, яка автором була використана і на яку наявне посилання в самому тексті кваліфікаційної роботи. Якісний склад списку використаних джерел має обов'язково включати навчальну літературу з дисципліни, наукову літературу: монографії, статті, довідники тощо. Мінімальна кількість джерел визначається через зіставлення їх з обсягом дипломної роботи, умовний розрахунок – одне джерело на кожну сторінку.

ДОДАТКИ

Після бібліографії, якщо це потрібно за логікою роботи, розташовують додатки.

У **ДОДАТКИ** доцільно включати допоміжний матеріал, необхідний для повноти сприйняття дипломної (магістерської) роботи:

- таблиці допоміжних цифрових даних;
- ілюстрації допоміжного характеру;
- схеми, графіки;
- списки слів чи конструкцій, що вивчаються в роботі;
- архівні матеріали.

Додатки не є обов'язковим елементом наукової роботи.

Кожний наступний додаток починають із нової сторінки і позначають послідовно літерами української абетки, за винятком Г, Ґ, Є, З І, І, Й, О, Ч, Ї. Наприклад: *додаток А, додаток Б* і т. д.

**ТИПОВІ ПОМИЛКИ ПРИ НАПИСАННІ ДИПЛОМНОЇ
(МАГІСТЕРСЬКОЇ) РОБОТИ:**

- зміст роботи не відповідає плану, не розкриває тему повністю або її основної частини;
- сформульовані назви розділів (підрозділів) не відтворюють реальну проблемну ситуацію, стан об'єкта;
- мета дослідження не пов'язана з проблемою, сформульована абстрактно і не відбиває специфіки об'єкта і предмета дослідження;
- не виявлено самостійності; не наведено ґрунтовного аналізу сучасних спеціальних джерел (за останні 5 років) з теми дослідження;
- кінцевий результат не відповідає меті дослідження, висновки – поставленим завданням;
- в тексті роботи немає посилань на першоджерела або вказано не ті, з яких взято матеріал;
- бібліографічний опис джерел у списку використаних джерел наведено довільно, без дотримання вимог державного стандарту;
- обсяг та оформлення роботи не відповідає вимогам, роботу виконано неохайно, з помилками (орфографічними, стилістичними тощо).

IV. Оформлення кваліфікаційної роботи та її обсяг

– Кваліфікаційна робота відкривається титульним аркушем, де зазначається офіційна назва університету (Чорноморський державний університет імені Петра Могили), підрозділу (Інститут філології) і кафедри, тема, прізвище автора і наукового керівника; його науковий ступінь і вчене звання; місто, в якому знаходиться навчальний заклад, календарний рік захисту;

– на наступній сторінці подається зміст роботи;

– кожна частина починається з нової сторінки. Якщо обсяг додатків досить великий, вони можуть бути оформлені окремою папкою з назвою «Додаток до кваліфікаційної роботи на тему «__» студента ____ року навчання факультету __ (прізвище, ініціали);

– текст друкується через 1,5 інтервали на одній сторінці стандартного аркуша; розмір шрифту 14 мм;

– на аркуші робляться береги: лівий – 30 мм, правий – 10 мм, верхній – 20 мм, нижній – 20 мм;

– абзацні відступи – 5 знаків (1,25 см);

– заголовки відділяються зверху і знизу одиничним інтервалом;

– на сторінці суцільного тексту – 8-29 друкованих рядків, а в рядку до 60 знаків проміжками між словами включно;

– усі сторінки нумеруються в правому верхньому куті. Загальна нумерація починається з титульної сторінки, порядковий номер на ньому не ставиться. Сторінки, розділи, параграфи, пункти, рисунки, таблиці, формули нумерують арабськими цифрами без знака №;

– заголовки структурних частин друкують великими літерами. У плані заголовки підрозділів друкують малими літерами (крім першої великої) з абзацного відступу. Заголовки структурних частин: «ЗМІСТ», «ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ», «ВСТУП», «ВИСНОВКИ», «СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ», «ДОДАТКИ» не нумерують. Номер розділу ставлять після слова «РОЗДІЛ», після номера ставлять крапку. Далі друкують назву розділу великими літерами. Номер підрозділу складається з номера розділу і порядкового номера підрозділу, між якими ставлять крапку. В кінці номера підрозділу повинна стояти крапка, наприклад: «2.3.» (третій підрозділ другого розділу). Потім у тому ж рядку йде заголовок підрозділу. Підрозділи нумерують у межах кожного розділу;

– в окремих випадках у наукових студентських роботах підрозділи можуть бути поділені на пункти (параграфи) та підпункти.

Пункти нумерують у межах кожного підрозділу. Номер пункту складається з порядкових номерів розділу, підрозділу, пункту чи параграфу, між якими ставлять крапку. В кінці номера повинна стояти крапка, наприклад: «1.3.2.» (другий пункт (параграф) третього підрозділу першого розділу). Потім у тому ж рядку йде Заголовок пункту;

– **Посилання** в тексті дипломної роботи на джерела слід зазначити порядковим номером за переліком посилань, виділеним двома квадратними дужками, наприклад: ... у працях [1-7]...

– Якщо в тексті потрібно зробити посилання на складову частину або на конкретні сторінки відповідного джерела, можна наводити посилання у виносках, при цьому номер посилання має відповідати його бібліографічному опису за переліком посилань.

Приклад цитати з тексту: « (...) згідно з розподілом наратора на типи в теорії за наратологією В. Шміда... » [4, с. 56].

– **цитати** з наукових джерел (лінгвістичних праць, літературознавчих робіт) мають подаватися українською мовою. Цитування аналізованих англійських художніх творів має подаватися мовою оригіналу.

– У цитуванні бібліографічних джерел необхідно дотримуватися таких вимог:

– якщо цитату включено до основного тексту роботи, то її оформлення відповідає правилам оформлення прямої мови;

– науковий етикет потребує точного відтворення цитованого тексту, бо найменше скорочення наведеного витягу може спотворити зміст, закладений автором, тому текст наводять у тих самих граматичних формах, з тими ж авторськими особливостями, які наявні у джерелі;

– якщо ж цитату наведено не в повному обсязі, то необхідно вказати місце пропущених слів (речень) трьома крапками – (...);

– якщо цитата, що має в кінці крапку, завершує речення, то в його кінці ставлять лише одну крапку не після лапок, а після квадратних дужок, у яких дається посилання на джерело цитати. Перед лапками може стояти лише знак оклику чи знак питання, якщо вони є в оригіналі; тоді крапку в кінці речення після лапок не ставлять;

– *роботу не треба перевантажувати цитатами, допускається загальний обсяг цитування до 15-20 % основного тексту роботи і не більше 2-4 рядків на сторінці;*

– основну цитовану літературу опрацьовують у першому та другому розділах роботи, а у третьому вона може слугувати підґрунтям експериментального дослідження;

– уся цитована література повинна подаватися у бібліографії; вказівка на бібліографічне джерело передбачає його обов'язкове згадування в тексті роботи, тобто до списку використаних джерел включають лише публікації, цитовані в тексті. Невідповідність між джерелами, вказаними у списку літератури та наявними в тексті роботи, зумовлює значне зниження оцінки;

– дані про бібліографічні джерела (зокрема загальна кількість сторінок і номери сторінки, де розташовано цитати) повинні відповідати реальності;

– мінімальний обсяг використаних і цитованих наукових джерел такий:

– для дипломної роботи бакалавра – не менше 35-40 позицій;

– для дипломної роботи магістра – не менше 60-70 позицій;

Обов'язкова умова високої якості роботи – грамотність, логічність викладу стилістична та синтаксична правильність конструкцій.

Після повного завершення кваліфікаційної роботи кожен її примірник підписується студентом, переплітається і передається науковому керівнику на відгук.

Загальний обсяг дипломної роботи бакалавра (без Додатків і Бібліографії) має становити 40-45 сторінок (близько 64-75 тис. знаків з пробілами).

Загальний обсяг дипломної роботи магістра (без Додатків і Бібліографії) має становити 75-80 сторінок (близько 120 тис. знаків з пробілами = 3 авт. арк.).

Обсяг може варіюватися у межах не більше $\pm 15\%$.

Ілюстративні матеріали повинні відповідати формату А4, їх нумерують відповідно до загальної нумерації сторінок роботи і розміщують у додатках.

V. Підготовка студента до захисту

Отримавши позитивний відгук наукового керівника, студент подає свою роботу на кафедру в одному примірнику не пізніше як за два тижні до захисту у відповідності із затвердженим ректором графіком засідань Державної комісії.

Один примірник кваліфікаційної роботи передається на рецензію викладачеві інших кафедр Університету або інших ВНЗ, спеціалістові наукової установи.

Письмова рецензія подається на кафедру не пізніше ніж за 5 днів до захисту.

Рецензія передається разом із відгуком наукового керівника. Після ознайомлення з нею автора дипломного дослідження вона передається до Державної комісії. У відгуку має бути проставлена кількість балів за дотримання графіка написання кваліфікаційної роботи (максимальна кількість 20 балів).

Виступ на відкритому засіданні Державної комісії має бути стислим, інформативним, структурованим, з чітко висвітленою проблемою обґрунтуванням її актуальності, зазначенням мети дослідження та методологічної основи, повідомленням про структуру роботи та авторські узагальнення, висновки, результати аналізу тощо.

VI. Захист кваліфікаційної роботи

До захисту кваліфікаційної роботи допускаються студенти, які повністю виконали всі вимоги навчального плану, отримали визначений мінімум залікових балів з обраного напрямку підготовки в бакалавраті або програм магістеріуму і позитивний відгук наукового керівника на кваліфікаційну роботу.

Прийом захисту кваліфікаційної роботи проводиться на відкритому засіданні спеціально створеної ректором ЧДУ ім. Петра Могили Державної комісії. Склад і графік її засідань оголошується за місяць до початку її роботи.

Державна комісія заслуховує автора кваліфікаційної роботи і рецензії на неї.

Для виступу студентові надається 7-10 хвилин, що відповідає 4-5 сторінкам машинописного тексту. Студент зобов'язаний також по суті відповісти на запитання, які виникли в ході захисту у членів Державної комісії та присутніх, дати аргументовані роз'яснення щодо критичних зауважень рецензії.

Рішення про оцінку дипломної роботи за 4-бальною і рейтинговою системами ухвалюються на закритому засіданні Державної комісії.

Студентові, який успішно захистив кваліфікаційну роботу, за рішенням Державної комісії, присвоюється ступінь бакалавра чи магістра, вручається диплом, додаток до нього і нагрудний знак.

Тема й оцінка кваліфікаційної роботи заноситься в додаток до диплома випускника та особисту картку студента.

Перший примірник кваліфікаційної роботи передається в наукову бібліотеку ЧДУ ім. Петра Могили. Відгук і рецензія на неї зберігаються на кафедрі, яка здійснювала наукове керівництво.

Навчальні кабінети і лабораторії ведуть картотеки анотацій кваліфікаційних робіт своїх випускників.

Студент, який на захисті кваліфікаційної роботи отримує незадовільну оцінку, відраховується з ЧДУ ім. Петра Могили. Йому видається довідка про прослухані курси. До повторного захисту кваліфікаційної роботи він за клопотанням кафедри може бути допущений ректором протягом трьох років після закінчення навчання.

У випадку, коли студент не захистив кваліфікаційної роботи з поважної причини, ректор ЧДУ ім. Петра Могили може подовжити термін його навчання до наступної підсумкової сесії, але не більше, ніж на один рік.

Процедура захисту дипломної роботи передбачає таку послідовність:

1. Голова ДЕК оголошує прізвище, ім'я і по батькові студента, тему його роботи, прізвище та регалії наукового керівника, відомості про наявність достатньої для захисту документації й надає слово студентові для захисту.

2. Студент звертається до Голови ДЕК, членів ДЕК, присутніх зі словами: «Шановний(-а) Голово Державної екзаменаційної комісії! Шановні члени державної екзаменаційної комісії! Шановні присутні! Пропонуємо вашій увазі результати нашого дипломного дослідження на тему «...», називає тему і виголошує доповідь про основні отримані результати. Небажано розпочинати захист зі слів «дозвольте розпочати захист», «я буду доповідати про свою роботу» та ін. У доповіді студент повинен розкрити актуальність теми, її методологію, структуру роботи, об'єкт та предмет дослідження, зробити висновки. Завершуючи доповідь, випускник, як правило, дякує науковому керівникові, рецензенту роботи, Голові та членам ДЕК за увагу.

3. Після доповіді Голова ДЕК надає слово членам ДЕК для питань по суті результатів, отриманих студентом при виконанні роботи. Запитання на захисті дипломної роботи можуть ставити не лише члени ДЕК, а й будь-хто з присутніх у залі (з дозволу Голови ДЕК).

4. Поки студент готує відповіді на питання членів ДЕК та присутніх, Голова ДЕК надає слово рецензентові роботи для оголошення рецензії на дипломну роботу. Рецензент роботи обов'язково повинен бути присутнім на процедурі захисту дипломної роботи будь-якого рівня. Як правило, рецензент критично аналізує роботу, відзначає досягнення та недоліки роботи і пропонує оцінку.

5. Далі Голова ДЕК надає слово студенту, який спочатку відповідає на зауваження рецензента. Якщо рецензент погоджується з поясненнями автора дослідження, то далі студент відповідає на питання членів ДЕК та присутніх. Якщо у членів комісії виникають додаткові питання, то студент повинен на них дати вичерпну й аргументовану відповідь.

6. Голова ДЕК повідомляє про закінчення процедури захисту і запрошує до захисту наступного студента.

7. Під час захисту ведеться протокол засідання ДЕК. Окремо відзначається думка членів ДЕК про практичну цінність і рекомендації щодо використання (впровадження) пропозицій автора. Загальний час захисту не повинен перевищувати 30 хвилин у середньому на одного студента.

8. Після обговорення підсумків захисту на закритому засіданні ДЕК виноситься її рішення. У разі незгоди серед членів ДЕК думка Голови є вирішальною. Рішення комісії оголошує її Голова в той самий день. Випускників, які одержали під час захисту незадовільні оцінки, відраховують з ВНЗ, надаючи академічну довідку. До повторного захисту дипломна робота може бути подана протягом трьох років після закінчення навчання у вищому навчальному закладі. Після захисту дипломну роботу передають на зберігання до архіву вищого навчального закладу.

VII. Критерії оцінювання дипломних робіт

Оцінку за дипломну роботу після її прилюдного захисту виставляє Державна екзаменаційна комісія, її рішення є остаточним і оскарженню не підлягає.

У процесі визначення оцінки враховується низка важливих показників наукової відповідності дипломної роботи будь-якого рівня, це:

а) змістові аспекти роботи (актуальність обраної теми дослідження; спрямованість роботи на розробку практичних рекомендацій; відповідність логічної побудови роботи поставленим цілям і завданням; релевантність методологічного апарату; наявність креативних підходів до розв'язання визначених проблем; рівень обґрунтування запропонованих рішень; ступінь самостійності проведення дослідження; розвиненість мови викладу роботи та її загальне оформлення;

б) якість захисту роботи (вміння стисло, послідовно й чітко викласти суть і результати дослідження; здатність аргументовано захищати свої пропозиції, думки, погляди; загальний рівень підготовки студента; володіння культурою презентації);

в) обов'язково беруться до уваги оцінка рецензента та відгук наукового керівника.

Робота, у якій глибоко проаналізовано суть обраної проблематики, використано релевантні методи дослідження, запропоновано новітні підходи до розв'язання нагальних наукових завдань, зроблено аргументовані висновки та обґрунтовані пропозиції, увиразнено прикладні аспекти, може бути оцінена на *«відмінно»*. Робота, оцінена на *«відмінно»*, є бездоганною в усіх відношеннях, містить елементи новизни, має практичне значення, доповідь логічна і стисла, виголошена вільно, зі знанням справи, відгук і рецензії позитивні, відповіді на запитання членів ДЕК правильні і стислі.

Робота, у якій зроблено власну оцінку джерел наукової літератури, самостійно підібрано та проаналізовано фактичний матеріал, зроблено аргументовані висновки та обґрунтовані пропозиції, може бути оцінена на *«добре»*. Тему такої роботи розкрито, але наявні окремі недоліки не принципового характеру: в теоретичній частині поверхово зроблено аналіз літературних джерел, елементи новизни чітко не представлені, недостатньо використано сучасну наукову літературу, є окремі зауваження в рецензії, доповідь логічна, виголошена вільно, відповіді на запитання членів ДЕК в основному правильні, оформлення роботи в межах вимог.

Робота, у якій прореферовано опубліковані джерела і на їх основі частково розкрито тему, допускається до захисту, але не може бути оцінена вище, ніж «задовільно». Тему такої роботи в основному розкрито, але наявні недоліки змістового характеру: нечітко сформульовано мету роботи, теоретичний розділ має виражений компілятивний характер, наукова полеміка відсутня, в аналітичній частині є надлишок елементів описовості, добір методів дослідження не завжди обґрунтовано, рецензія містить окремі зауваження, доповідь прочитана за текстом, не всі відповіді на запитання членів ДЕК правильними та повними. Є зауваження щодо оформлення дипломної роботи.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90-100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
75-81	C		
67-74	D	задовільно	
60-66	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

ОЦІНЮВАННЯ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ

Критерії	Магістри	Бакалаври
I. Апробація роботи (виступ на науковій конференції, участь у семінарах)	10	
II. Дотримання графіка написання кваліфікаційної роботи	20	20
III. Попередній захист (участь у дискусії, повторний захист)	20	20
IV. Захист	20	30
V. Рецензія:	30	30
1. Актуальність теми	4	4
2. Теоретичний рівень розробки	4	4
3. Рівень самостійності авторського розкриття	4	4
4. Чіткість структури, аргументованість викладу	4	4
5. Практична значущість висновків	4	4
6. Якість оформлення, стиль грамотність	4	4
7. Повнота розкриття теми	6	6

VII. Відгук наукового керівника

На завершену дипломну (магістерську) роботу науковий керівник дає відгук, у якому оцінює якість виконання дослідження та робить висновок про можливість допуску дипломної (магістерської) роботи до захисту в ДЕК.

У датованому та підписаному відгуку наукового керівника відображається:

- актуальність дослідження;
- досягнення поставлених мети і завдань дослідження;
- рівень теоретичних знань, виявлений автором при вирішенні конкретних практичних завдань;
- достовірність отриманих результатів;
- аналіз позитивних сторін роботи, а також її недоліків та помилок (орієнтовна схема відгуку керівника дипломної (магістерської) роботи подано в *Додатку 8*).

Крім того, у відгуку наукового керівника обов'язково відзначається рівень підготовки студента до проведення самостійного наукового пошуку, вміння працювати з науковою літературою та розв'язувати наукові і практичні проблеми, характеризується ступінь оволодіння дипломником сучасними методами дослідження та вміння логічно, обґрунтовано викладати матеріал та робити висновки.

Науковий керівник визначає відповідність набутих випускником знань, умінь та навичок (компетенцій) вимогам освітньо-кваліфікаційної характеристики фахівця і можливість присвоєння йому кваліфікації фахівця певного освітньо-кваліфікаційного рівня за напрямом (спеціальністю) та оцінює дипломну (магістерську) роботу записом *«Допускається до захисту»*, а в разі негативної оцінки – *«До захисту не допускається»*.

У випадках негативного висновку щодо допуску роботи до захисту це питання виноситься на розгляд кафедри за участю наукового керівника. Протокол засідання кафедри надходить до директора інституту й затверджується.

IX. Додатки

Додаток 1

Орієнтовний графік виконання кваліфікаційної роботи для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр»

№	Види роботи	Термін
1	Вибір теми та обговорення теми з науковим керівником	I, X триместри
2	Подання на кафедру заявки щодо теми та керівника	Вересень
3	Розгляд попереднього формулювання теми, призначення керівника	Вересень
4	Складання графіка роботи над темою і узгодження його з науковим керівником	Жовтень
5	Вивчення джерел, літератури, періодичних видань, збір та узагальнення фактів, даних	Листопад
6	Формулювання концепції, написання вступу і теоретичного розділу роботи	Грудень-січень
7	Затвердження рукопису роботи і ознайомлення наукового керівника з її першим варіантом	До 1 квітня
8	Повне завершення роботи і передача її науковому керівнику на відгук	До 1 травня
9	Подання роботи на рецензію	Не пізніше 15 травня
10	Передзахист	До червня
11	Захист	Червень

**Орієнтовний графік
виконання кваліфікаційної роботи
для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр»**

№	Види роботи	Термін
1	Вибір теми та обговорення теми з науковим керівником	XV триместр (5-й рік навчання)
2	Подання на кафедру заявки щодо теми та керівника	Вересень (5-й рік навчання)
3	Розгляд попереднього формулювання теми, призначення керівника	Вересень
4	Складання графіка роботи над темою і узгодження його з науковим керівником	Жовтень
5	Вивчення джерел, літератури, періодичних видань, збір та узагальнення фактів, даних	Листопад
6	Формулювання концепції, написання вступу і теоретичного розділу роботи	Грудень-січень
7	Затвердження рукопису роботи і ознайомлення наукового керівника з її першим варіантом	До 1 травня
8	Повне завершення роботи і передача її науковому керівнику на відгук	XVI триместр до 1 січня (6-й рік навчання)
9	Подання роботи на рецензію	XVII триместр: не пізніше 1 лютого
10	Передзахист	До лютого
11	Захист	Лютий

ПРИКЛАДИ ОФОРМЛЕННЯ БІБЛОГРАФІЧНОГО ОПИСУ У СПИСКУ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Однотомні видання

Один автор

1. Брюховецький В. Ліна Костенко : [нарис творчості] / В. Брюховецький. – К. : Дніпро, 1990. – 262 с.
2. Тимошик М. Видавничий бізнес : погляд журналіста, видавця вченого / М. Тимошик. – К. : Наша культура і наука, 2005. – 328 с. – (Серія «Бібліотека видавця, редактора, автора»).

Два автори

1. Адаменко І. І. Фізика рідин та рідинних систем / І. І. Адаменко, Л. А. Булавін. – К. : [б. в.], 2006. – 660 с.
2. Аксьонова Л. В. Сучасні тести для дівчат / Л. В. Аксьонова, В. Т. Гридіна ; пер. з рос. О. А. Росинська. – Донецьк : БАО, 2004. – 416 с. – (Книга подарунок).

Три автори

1. Панько Т. І. Українське термінознавство : [підруч. для студ. гуманітар. спец. вищ. навч. закл.] / Т. І. Панько, І. М. Кочан, Г. П. Мацюк. – Львів : Світ, 1994. – 216 с.
2. Тимошик М. Історія одного журналістського курсу в мемуарах щоденниках, інтерв'ю, замальовках, записках, есеях, документах світлинах : [навч. посіб.] / Микола Тимошик, Галина Дацюк Катерина Таран. – К. : Наша культура і наука, 2008. – 478 с.

Чотири автори

1. Енциклопедія видавничої справи : [навч. посіб.] / В. П. Ткаченко, І. Б. Чеботарьова, П. О. Киричок, З. В. Григорова. – Х. : Прапор, 2008. – 319 с.

П'ять і більше авторів

1. Психологія менеджмента / [П. К. Власов и др.] ; под ред. Г. С. Никифорова. – 3-е изд. – Харків : Гуманитар. центр, 2007. – 510 с.
2. Формування здорового способу життя молоді : [навч.-метод., посіб. для працівників соц. служб для сім'ї, дітей та молоді] / Т. В. Бондар та ін. – К. : Укр. ін-т соц. досліджень, 2005. – 115 с.

Без автора

Збірники

1. Історія однієї фотографії : спроба самопрезентації / упорядкув., передм. Г. І. Дацюк. – К. : Спадщина, 2007. – 224 с.
2. Історія Свято-Михайлівського Золотоверхого монастиря / [авт. тексту В. Клос]. – К. : Грані-Т, 2007. – 119 с.

Матеріали конференцій, з'їздів

1. Кібернетика в сучасних економічних процесах : зб. текстів виступів на республік, міжвуз. наук.-практ. конф. / Держкомстат України, Ін-т статистики, обліку та аудиту. – К. : ІСОА, 2002. – 147 с.

2. Проблеми обчислювальної механіки і міцності конструкцій: зб. наук, праць / наук. ред. В. І. Моссаковський. – Дніпропетровськ : [б.в.], 1999. – 215 с.

Словники

1. Літературознавчий словник-довідник / За ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. – К. : ВЦ «Академія», 2007. – 752 с.

2. Європейський Союз : словник-довідник / [ред.-упоряд. М. Марченко]. – 2-ге вид., оновл. – К. : К.І.С., 2006. – 138 с.

Атласи

1. Україна : екол.-геогр. атлас : присвяч. всесвіт, дню науки в ім'я миру та розвитку згідно з рішенням 31 сесії ген. конф. ЮНЕСКО / [наук, редкол. : С. С. Куруленко та ін.] ; Рада по вивч. продукт, сил України НАН України [та ін.]. – К. : Варта, 2006. – 217 с.

Приклади бібліографічних записів

Каталоги

1. Пам'ятки історії та мистецтва Львівської області : карта ; Довідник / [авт.-упоряд. М. Зобків та ін.]. – Львів : Новий час, 2003. – 160 с.

2. Видавництво «Гене́за» : [каталог видань] – К. : Гене́за, 1999. – 49 с.

Законодавчі матеріали

1. Кримінально-процесуальний кодекс України : офіц. вид. станом на 1 груд. 2005 р. / Верховна Рада України. – К. : Пард: вид-во, 2006. – 207 с. – (Бібліотека офіційних видань).

2. Кодекс законів про працю України з постатейними матеріалами : офіц. текст : за станом на 1 черв. 2006 р. – Юрінком Інтер, 2006. – 306 с.

Багатотомні видання

1. Антоненко-Давидович Б. Твори : [В 2 т.] / Б. Антоненко-Давидович. – К. : Наукова думка, 1989. – Т. 2. – 653 с.

Неопубліковані документи

Препринти

1. Панасюк М. І. Про точність визначення активності твердих радіоактивних відходів гамма-методами / М. І. Панасюк, А. Д. Скорбун, Б. М. Сплошной. – Чорнобиль : Ін-т пробл. безпеки АЕС НАН України, 2006. – 7 с. – (Препринт / НАН України, Ін-т пробл. безпеки АЕС ; 06-1).

2. Шпилик С. В. Оцінювання маркетингового середовища видавничого бізнесу / С. В. Шпилик. – Л. : Синтез-Поліграф, 2006. – 47с. : препринт наук. доп. / Інститут регіональних досліджень НАН України. – (Препринт / Ін-т регіон, досліджень НАН України).

Депоновані наукові праці

1. Социологическое исследование малых групп населения / В.И. Иванов [и др.]; М-во образования Рос. Федерации, Финансовая академия. – М., 2002. – 110 с. – Деп. в ВИНТИ 13.06.02, № 145432.

2. Киценко О. О. Принцип мирного вирішення міжнародних спорів / О. О. Киценко ; Ін-т міжнар. відносин Нац. авіац. ун-ту. – Київ, 2007. – 20 с. – Деп. в ДНТБ України 03.09.07, № 53-Ук2007.

Дисертації

1. Давидова І. О. Інноваційна політика бібліотек України : зміст та стратегії розвитку в інформаційному суспільстві : дис. ... д-ра наук із соц. комунікацій : 27.00.03 / Ірина Олександрівна Давидова. – Херсон, 2008. – 444 с.

2. Копистинська І. М. Тенденції сучасного вітчизняного книго-видання : організаційний, тематичний та рекламно-промоційний аспекти (1991-2003 рр.) : дис. ... канд. філол. наук : 10.01.08 / Ірина Михайлівна Копистинська. – К., 2004. – 223 с.

Приклади бібліографічних записів

Автореферати дисертацій

1. Артюх А. В. Проза Галини Пагутяк: герметичність як домінанта індивідуального стилю : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.01.01 «Українська література» / А. В. Артюх. – Київ, 2009. – 20 с.

Авторські свідоцтва

1. А. с. 1007970 СССР, МКИЗ В 25 J 15 / 00. Устройство для захвата неориентированных деталей типа валов / В. С. Ваулин, В. Г. Кемайкин (СССР). – № 3360585 / 25-08 ; заявл. 23.11.81 опубл. 30.03.83, Бюл. № 12.

Звіт про НДР

1. Проведення досліджень і випробувань теплотехнічні властивостей камер типу КХС : звіт про НДР (заключний) Київський політехнічний інститут (КПІ) ; кер. О. І. Коваленко викон. : П. Р. Бокій [та ін.]. – К., 1999. – 90 с. – № ДР 009611001456. – Інв. № 31154799.

Стандарти

1. Видання. Основні види. Терміни та визначення : ДСТУ 3017-95. – [Чинний від 1996-01-01]. – К. : Держстандарт України, 1995. – 47 с. – (Національні стандарти України).

2. Видання інформаційні. Загальні вимоги (ISQ 8:1977, NEQ: ISO 1086:1991, NEQ.) : ДСТУ 4826:2007. – [Чинний від 2009-01-01]. К. : Держспоживстандарт України, 2008. – II, 9 с. – (Національні стандарти України).

Серіальні документи

Газета

1. Українська культура і життя : всеукр. тижн. / засн.: Міністерство культури і туризму України, Український комітет профспілки працівників культури, редакція газети. – 1994, жовтень. – К. : ДП «Газетно-журнальне видавництво Міністерства культури і туризму України», 1994 – 32 шпальти. – Щотижн. – 2009. – № 1-35 / 36.

Журнал

1. Вісник Книжкової палати : наук.-практ. журнал / засн. Держ. наук, установа «Книжкова палата України ім. Івана Федорова». – 1996, серпень. – К. : Кн. палата України, 1996. – Щомісячник. – 2009. – № 1. – С. 6–9.

Стаття із журналу, збірника, розділ книги

Один автор

1. Бабич С. Діалектика «порожнього місця» : рецепція культурної давнини в українському модернізмі / Сергій Бабич // Слово і час. – 2002. – № 6. – С. 8–15.

Два, три автори

1. Гранчак Т. Інформаційно-аналітичні структури бібліотек в умовах демократичних перетворень / Тетяна Гранчак, Валерій Горовий // Бібліотечний вісник. – 2006. – № 6. – С. 14–17.

Перекладена праця:

1. Еліаде М. Священне і мирське. Міфи, сновидіння і містерії. Мефістофель і Андрогін. Окультизм, ворожбитство та культурні уподобання / Мірча Еліаде; [пер. з нім., франц., англ. Г. Кьорян, В. Сахно]. – К. : Основи, 2001. – 591 с.

Приклади бібліографічних записів

Чотири і більше авторів

1. Регіональні особливості смертності населення України Л. А. Чепелевська [та ін.] // Вісник соціальної гігієни та організації; охорони здоров'я України. – 2007. – № 1. – С. 25–29.

Рецензія

1. [Рецензія] / С. О. Сирополко // Педагогический листок. – 1908. – Кн. VIII. – С. 634–635. – Рец. на : Тулупов Н. В. Наша родина. Географическая хрестоматия / Н. В. Тулупов, П. М. Шестаков. – М. : Изд. Т-ва И. Д. Сытина, [1908].

2. Касьянов Г. Глобальна еволюція людства : культурно-цивілізаційний вимір // Вісн. кн. палати. – 2001. – № 12. – С. 14–15. – Рец. на кн. : Шейко В. Культура. Цивілізація. Глобалізація (кінець XIX – початок XX ст.) : монографія: у 2-х т : Основа, 2001. – Т. 1. – 520 с. – Т. 2. – 400 с.

Електронні ресурси

Електронні ресурси локального доступу

(на компакт-диску CD, DVD)

1. Богомольний Б. Р. Медицина екстремальних ситуацій / *[Електронний ресурс]**: навч. посіб. для студ. мед. вузів III-IV рівнів акредитації / Б. Р. Богомольний, В. В. Кононенко, М. Чуєв. – Електрон. дані. – Одеса : Одес. медуніверситет, 2001. – (Бібліотека студента-медика). – 1 електрон. опт. диск (CD-R). – Систем, вимоги: Pentium; 32 МБ RAM ; Windows 95, 2000, XP ; MS Word 97-2000. – Назва з контейнера.

* Тут і далі виділений курсивом елемент «Загальне позначення матеріалу» ([Електронний ресурс], [Відеозапис], [Аудіозапис]) подається у списках літератури за наявності відомостей про видання на різних матеріальних носіях та з різними способами подання інформації.

Електронні ресурси віддаленого доступу

Опис сайту загалом

1. Андрухович Ю. Vad companu [Електронний ресурс] / Юрій Андрухович / Поетичні майстерні. – Режим доступу до джерела : <http://maysterni.com/publication.php?id=6995>.

Опис друкованих видань, розміщених у мережі Інтернет

1. Гришкова Р. О. Формування іншомовної соціокультурної компетенції студентів нефілологічних спеціальностей *[Електронний ресурс]* : монографія / Р. О. Гришкова. – Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2007. – 424 с. – Режим доступу до вид. : <http://bibl.kma.ua/> / 20.12.2009). – Назва з екрану.

Опис частини документа

(сторінки, статті із друкованого видання), розміщеної в Інтернет

1. Бібліотека і доступність інформації у сучасному світі : електронні ресурси в науці, культурі та освіті *[Електронний ресурс]* :

(підсумки 10-ї Міжнар. конф. «Крим – 2003») / Л. Й. Костенко, А. О. Чекмарьов, А. Г. Бровкін, І. А. Павлуша // Бібліотечний вісник – 2003. – № 4. – С. 43. – Режим доступу : <http://bibl.kma.ua/> (16.05.09).

Опис частини сайту

(інформації, розміщеної на одній зі сторінок сайту)

1. До відома професорсько-викладацького складу та аспірантів [Електронний ресурс] // Львівський державний університет фізичної культури [сайт]. – Львів : Львівський державний університет фізичної культури, 2008. – Режим доступу : <http://bibl.kma.ua/> (16.05.2009).

Аудіовидання

1. Повалій Т. Чортополох [Звукозапис] / Таїсія Повалій. – К. : ТОВ НАК, 2000.

Відеовидання

1. Назар Стодоля [Відеозапис] : за однойменною драмою Т. Шевченка / реж. Григорій Чухрай. – Артеменко Т. С., 2001 (Українське кіно українською мовою). – 1 електрон. опт. диск.

Зразок титульної сторінки (дипломна робота магістра)

Чорноморський державний університет імені Петра Могили
Інститут філології
Кафедра української філології, теорії та історії літератури

**Дипломна робота
магістра**

**Модифікація жанрового коду замовляння
у сучасному поетичному дискурсі
(на матеріалі пісенної лірики Наталі О'Шей та Марка Вітра)**

Виконала: студентка VI курсу, групи 646,
спеціальності: 8.02030301 –
«Українська мова і література»
Гриненко Олександра Юріївна

Керівник: д. філол. наук, професор
Даниленко Ірина Іванівна

Рецензент: к. філол. н., доцент
Лебединцева Наталія Михайлівна

Миколаїв – 2015

Зразок титульної сторінки (дипломна робота бакалавра)

Чорноморський державний університет імені Петра Могили
Інститут філології
Кафедра української філології, теорії та історії літератури

**Дипломна робота
бакалавра**

**ХУДОЖНЯ РЕЦЕПЦІЯ ФЕНОМЕНУ Г. СКОВОРОДИ
У ПОСТМОДЕРНІЙ ЛІТЕРАТУРІ
(НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ Г. ПАГУТЯК
«СЛУГА З ДОБРОМИЛЯ»)**

Виконала: студентка IV курсу, групи 446
Напряму підготовки: 6.020303
«Філологія (українська)»
Іванова Інна Іванівна

Керівник: к. філол. н., доцент
Лебединцева Наталія Михайлівна

Рецензент: д. філол. наук, професор
Даниленко Ірина Іванівна

Миколаїв – 2015

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Чорноморський державний університет ім. Петра Могили

Кафедра української філології,
теорії та історії літератури

ЗАТВЕРДЖУЮ
Зав. кафедри

« ____ » _____ 20__ р.

ЗАВДАННЯ

на виконання дипломної роботи

1. Тема дипломної роботи _____

Затверджено наказом по ЧДУ ім. Петра Могили
« ____ » _____ 20__ р. № _____

2. Строк подання студентом дипломної роботи _____
« ____ » _____ 20__ р.

3. Цільова установка та вихідні дані роботи _____

4. Зміст дипломної роботи _____
(перелік питань, що підлягають розробці)

5. Консультанти щодо роботи:

Прізвище та ініціали консультантів	Розділи роботи

6. Календарний план виконання роботи:

№ з/п	Назва частин роботи	%	Виконання роботи	
			За планом	Фактично

Дата видачі завдання «____» _____ 20__ р.

Керівник роботи _____
(посада, прізвище, ім'я, по батькові)

(підпис)

Завдання прийняв до виконання студент групи _____

Інституту філології _____
(прізвище, ім'я, по батькові)

Зразок оформлення змісту дипломної роботи

ЗМІСТ

ВСТУП.....3

**РОЗДІЛ 1. ЛІТЕРАТУРНІ МОДЕЛІ УКРАЇНСЬКОГО
ІСТОРИЧНОГО РОМАНУ ХХ СТ.**

1.1. Український історичний роман ХХ ст.
у науковому висвітленні7

1.2. Композиційні варіанти історичного роману16

**РОЗДІЛ 2. ПРИЙОМИ КОМПОНУВАННЯ ТЕКСТУ В
РОМАНАХ ПРО КИЇВСЬКУ РУСЬ П. ЗАГРЕБЕЛЬНОГО**

2.1. Монтаж.....20

2.2. Протиставлення і зіставлення31

2.3. Засоби створення наративних моделей38

2.4. Деталізація, узагальнення в зображенні подій48

2.5. Замовчування в зображенні подій57

ВИСНОВКИ.....67

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ74

Чорноморський державний університет імені Петра Могили

**ПОДАННЯ
ГОЛОВІ ДЕРЖАВНОЇ ЕКЗАМЕНАЦІЙНОЇ КОМІСІЇ
ЩОДО ЗАХИСТУ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ**

Направляється студент _____ до захисту дипломної роботи
(прізвище та ініціали)
за спеціальністю 8.02030301 «Українська мова і література»
(шифр і назва спеціальності)
на тему _____
(назва)

Дипломна робота і рецензія додаються.
Директор інституту, декан факультету,
завідувач відділення _____
(підпис)

Довідка про успішність _____ за період навчання
(прізвище та ініціали студента)
в інституті, на факультеті, у відділенні _____
з 20__ року до 20__ року повністю виконав навчальний план за
напрямом/галуззю підготовки, спеціальністю з таким розподілом
оцінок за:

національною шкалою:
відмінно __%, добре __%, задовільно __%;
шкалою ECTS: A __%; B __%; C __%; D __%; E __%.

Секретар інституту,
факультету (відділення) _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Висновок керівника дипломної роботи

Студент (ка) _____

Керівник роботи _____
(підпис)

« ____ » _____ 20 ____ року

Висновок кафедри, циклової комісії про дипломну роботу

Дипломну роботу розглянуто. Студент (ка) _____
(прізвище та ініціали)

допускається до захисту цієї роботи в Державній екзаменаційній комісії.

Завідувач кафедри української філології, теорії та історії літератури,
голова циклової комісії

(підпис)

(прізвище та ініціали)

« ____ » _____ 20 ____ року

Відгук
на кваліфікаційну роботу
на здобуття академічного ступеня бакалавра / спеціаліста / магістра
(необхідне підкреслити)

Студент ЧДУ ім. Петра Могиликурс.....група
.....
(прізвище, ім'я та по батькові)

на тему _____

Науковий керівник _____

(науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

У відгуці необхідно охарактеризувати актуальність теми, теоретичний рівень та ступінь самостійності її авторського розкриття, чіткість структури, аргументованість викладу, наукову обґрунтованість винесених на захист положень та практичну значущість висновків і рекомендацій, позитивні сторони й недоліки праці, якість її оформлення; запропонувати загальну оцінку роботи. Робиться висновок про можливість допуску її до захисту.

Х. Використана література

1. *Артемчук Г. І.* Методика організації науково-дослідної роботи : [навч. посіб.] / Г. І. Артемчук, В. М. Кужило, Кочерган М. П. – К. : Форум, 2008. – 270 с.
2. *Білоус П. В.* Вступ до літературознавства : [навч. посіб.] / П. В. Білоус. – К. : ВЦ «Академія», 2011. – С. 40–54.
3. *Білоус П. В.* Теорія літератури : [навч. посіб.] / П. В. Білоус. – К. : ВЦ
4. *Білуха М. Т.* Методологія наукових досліджень : [підручник] / М. Т. Білуха. – К. : АБУ, 2006. – 520 с.
5. Бюлетень вищої атестаційної комісії України. – 2008. – № 3. – С. 9–13.
6. Бюлетень вищої атестаційної комісії України. – 2009. – № 2. – С. 19–24.
7. *Вінніков В. А.* Пам'ятка молодим вченим з написання наукових праць / В. А. Вінніков // Український радіологічний журнал. – 2009. – № 17. – С. 7–9.
8. *Довідник здобувача наукового ступеня* : Зб. нормат. док. та інформ. матеріалів з питань атестації наук. кадрів вищої кваліфікації / Ю. І. Цеков. – К. : Ред. «Бюл. Вищої атестац. коміс. України» : Толока, 2008. – 60 с.
9. *Єщенко Т. А.* Лінгвістичний аналіз тексту : [навч. посіб.] / Т. А. Єщенко. – К. : ВЦ «Академія», 2009. – 264 с.
10. *Еко Умберто* Як написати дипломну роботу : Гуманітарні науки / *Умберто Еко* ; Пер. за ред. О. Глотова. – Тернопіль : Мандрівець, 2007. – 224 с.
11. *Зазальні й лінгвістичні методи дослідження* // Сучасна лінгвістика : напрями та проблеми : [підручник] / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2008. – С. 48–64.
12. *Пономаренко Л. А.* Як підготувати і захистити дисертацію на здобуття наукового ступеня. Методичні поради 4-е видання, виправлене і доповнене / Л. А. Пономаренко. – К. : Толока, 2010. – 80 с.
13. *Скорина Л.* Аналіз художнього твору : навчальний посібник для студентів гуманітарних спеціальностей (філологія, літературна творчість, журналістика) / Л. Скорина. – Тернопіль : Навчальна книга-Богдан, 2013. – 424 с.

Допоміжна

1. *Болюбаши Я. Я.* Організація навчального процесу у вищих навчальних закладах / Я. Я. Болюбаши. – Київ : ВВП «Компас», 1997. – 61 с.
2. *Biggam J.* Succeeding with Your Master's Dissertation. A step-by-step handbook. – Maidenhead : Open University Press, McGraw-Hill Education, 2008. – 268 p.
3. *Вернадский В. И.* Научная мысль как планетное явление / В. И. Вернадский. – М. : Наука, 1991. – 270 с.
4. *Добров Г. М.* Наука о науке / Г. М. Добров. – К. : Наукова думка, 1998. – 304 с.
5. *Климишин І. А.* Основи формальної логіки / І. А. Климишин. – Івано-Франківськ, Злото, 2006. – 227 с.
6. *Кустовська О. В.* Методологія системного підходу та наукових досліджень : [курс лекцій] / О. В. Кустовська. – Тернопіль : Економічна думка, 2005. – 124 с.
7. *Мигаль В. Д.* Теорія і методи наукової творчості : [навч. посіб.] / В. Д. Мигаль ; Харк. нац. автомоб.-дор. ун-т. – Х. : ІНЖЕК, 2007. – 423 с.
8. *Семенов О. М.* Культура наукової української мови : [навч. посіб.] / О. М. Семенов. – К. : ВЦ «Академія», 2010. – 216 с.

Навчальне видання

**Галина Сергіївна
КОСАРСЬКА**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА СТУДЕНТА-ФІЛОЛОГА

**Методичні рекомендації
для галузі знань 0203 Гуманітарні науки
напрямок підготовки – 6.020303 «Філологія (українська)»;
для галузі знань 0203 Гуманітарні науки
спеціальності 8.02030301 «Українська мова і література»**

Випуск 234

Редактор *О. Авраменко*.
Технічні редактори, комп'ютерна верстка *М. Матвієнко, А. Іщенко*.
Друк, фальцювально-палітурні роботи *С. Волинець*.

Підп. до друку 10.03.2015 р.
Формат 60x84¹/₁₆. Папір офсет.
Гарнітура «Times New Roman». Друк ризограф.
Ум. друк. арк. 3,95. Обл.-вид. арк. 2,96.
Тираж 50 пр. Зам. № 4562.

Видавець і виготовлювач: ЧДУ ім. Петра Могили.
54003, м. Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10.
Тел.: 8 (0512) 50-03-32, 8 (0512) 76-55-81, e-mail: rector@chdu.edu.ua.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3460 від 10.04.2009 р